

Finansiella offshore-marknader och skatteparadis

BRÅ-rapport 2000:19

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos
Fritzes Kundtjänst
106 47 Stockholm. Telefon 08-690 91 90, fax 08-690 91 91.
E-post order.fritzes@liber.se

Produktion:
Brottsförebyggande rådet, Information och förlag
Box 1386, 111 93 Stockholm. Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75.
E-post info@bra.se. BRÅ på Internet: www.bra.se
ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-31715-X
Redigering och layout: Ozelot Konsult AB
Tryck: Elanders Gotab, 2000
© Brottsförebyggande rådet

Innehåll

Förord	5
Inledning	7
Sammanfattning	11
Introduktion	15
Bakgrund	15
Rapportens syfte och disposition	17
Kapitel 1: Offshore-marknadernas uppkomst och spridning	19
Uppkomsten av "offshore-valutor" – efterkrigstidens likviditetskris och okonventionella lösningar	19
Offshore-valutans oreglerade och förmånliga karaktär	20
Offshore-marknadernas användare och deras motiv	21
Offshore-marknadernas expansion	22
Villkoren för offshore-marknadernas expansion	23
Kapitel 2: Offshore-marknader och skatteparadis	25
Hur uppkom skatteparadispräglade offshore-centra?	26
Vad karaktäriserar skatteparadispräglade offshore-centra?	27
Kapitel 3: Offshore-marknader och statliga förhållningssätt	29
Offshore-marknadernas förutsättningar och konsekvenser	29
Statliga divergenser och regleringsförsök	30
Regleringarna misslyckas – offshore-verksamheten ökar	31
"If you can't beat them, join them"	
– Avregleringar och upprättandet av offshore-zoner onshore	32
Kapitel 4: Offshore-verksamhet och skatteparadis	
– i dag och i framtiden	35
Tillväxt och utbredning	35
Diversifiering och specialisering	37
Konkurrens och statushierarkier	38
Ökat samarbete mellan OFC:s	39
I vems intresse bedrivs verksamheten?	39
Städa upp, slå igen eller gå "off-planet"?	
Offshore-verksamhet och skatteparadis i framtiden	40

Noter	45
Bilaga 1: Begrepp	53
Finansiell offshore-verksamhet	53
Finansiella offshore-centra (OFC:s)	55
Skatteparadis och sekretessfristater	56
Finansiella offshore-centra, skatteparadis och banksekretessfristater – eller bekvämlighetsflagg?	57
Olika typer av finansiell offshore-verksamhet	58
Bilaga 2: Presentation av forskningsprojektet	60
Referenser	61
English summary: Offshore financial operations and tax havens	68

Förord

Den ekonomiska brottsligheten har alltsedan 1970-talet varit en viktig kriminalpolitisk fråga, låt vara att årtiondena kännetecknats av både vågtoppar och vågdalar när det gäller intensiteten av lagstiftningsåtgärder och andra reformer. År 1995 antog regeringen en strategi för samhällets samlade åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten (Skr. 1994/95:217). Den var början till ett mycket omfattande reformprogram för att kraftigt minska den ekonomiska brottsligheten. I programmet har behovet av ytterligare kunskap betonats. BRÅ har därför fått i uppgift att verka för att forskningen om ekonomisk brottslighet utvecklas vid universitet och högskolor. Sedan 1998 har universitet och högskolor kunnat söka medel hos BRÅ för sådan forskning. Det är ingen tvekan om att samhället med dessa satsningar har tagit ett stort steg framåt för att öka kunskapen om den mångfacetterade ekobrottsligheten (BRÅ-rapport 1999:7).

Forskningsresultaten kommer att publiceras i BRÅ:s rapportserie. För närvarande stöder BRÅ ett femtontal forskningsprojekt runt om i landet och det är tillfredsställande att konstatera att vi nu börjar skörda frukterna av forskningsprogrammet. Den här rapporten utgör den första i en rad av kommande publikationer om ekobrottsforskning.

Författare till rapporten är Oskar Engdahl, doktorand vid sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet, under handledning av docent Sven-Åke Lindgren. I rapporten svarar författaren själv för sina slutsatser och förslag.

Jan Francke har skrivit en inledning till rapporten. Han har varit kammarrättspresident vid Kammarrätten i Jönköping och har under lång tid arbetat med frågor om bland annat skatteparadis inom ramen för OECD.

Redaktör för rapporterna om ekobrottsforskning är BRÅ:s verksjurist Lars Emanuelsson Korsell.

Ekobrottsmyndigheten har bidragit med ekonomiskt stöd till produktionen.

Ann-Marie Begler

Generaldirektör vid BRÅ

Inledning

av Jan Francke

Intresset för offshore-verksamhet i allmänhet och skatteparadis i synnerhet har vuxit i takt med avregleringen inom särskilt de ”rika” länderna på valuta- och skatteområdena. Även tillkomsten av regionala sammanslutningar och den därmed ökande internationaliseringen, ”globaliseringen” av handel, kapitalrörelser etc. har bidragit till att betydelsen har ökat av att finna marknadsplatser för framför allt den finansiella sektorn och då särskilt sådana som erbjuder en hög grad av diskretion – sekretess – parad med en i görligaste mån professionell hantering. Engdahls rapport är ett ambitiöst försök att beskriva finansiell offshore-verksamhet och skatteparadis och fyller i sig en lucka i den allmänt tillgängliga informationen om dessa företeelser. Den innehåller ett antal värdefulla definitioner och förklarar på ett övertygande sätt skillnaden mellan offshore-centra, skatteparadis och sekretess-fristater. Engdahl pekar emellertid samtidigt på att de låter sig väl kombineras om ändamålet med verksamheten främjas därigenom.

Beskrivningen av ”skatteparadispräglade offshore-centra” (kap. 4) ger en för mig välbekant bild. Listan på skatteparadis innehåller i stort sett samma namn som kom att utgöra adressaterna för det likalydande brev som jag i egenskap av ordförande i OECD:s (Organisation for Economic Co-operation and Development) skattekommitté skrev i juli 1998 och som inledde det omfattande OECD-projekt som går under namnet ”Harmful Tax Competition”. I brevet uppmanades dessa jurisdiktioner att samarbeta med OECD i syfte att utröna om de var att anse som skatteoaser med tillämpning av de kriterier som redovisats i OECD:s rapport i april 1998 beträffande ”Harmful Tax Competition”. Bakgrunden till brevet var att OECD:s så kallade Forum on Harmful Tax Practices avsåg att till oktober 1999 sammanställa en lista över skatteparadiserna. Listan skulle utgöra underlag för industriländernas åtgärder för att motverka den negativa inverkan på deras skattebaser som skatteparadisens policy åstadkommer.

Under perioden juli 1998 - juni 2000 har åtskilligt utträttats inom ramen för projektet. Lojaliteten och samarbetsviljan mellan medlemsstaterna har varit beundransvärd. Till och med länder som Luxemburg och Schweiz, vilka – naturligt nog – förhållit sig avvaktande till projektet inledningsvis och bland annat avstått från att rösta när 1998 års rapport godkändes av OECD:s råd, har aktivt deltagit i Forums arbete.

Självklart har den explosiva utvecklingen av utländska direktinvesteringar i skatteoaserna under de senaste decennierna¹ allvarligt oroat industriländerna

och bidragit till en gemensam vilja att komma till rätta med den problematik som är förknippad med den pågående urholkningen av deras skattebaser. Som framgår av Engdahls rapport har åtgärder riktats mot skatteoaserna på skilda områden. OECD:s och EU:s ansträngningar har fokuserats på skatteområdet. EU:s "code of conduct" avser åtgärder som gäller i första hand medlemsländerna men innefattar i sig ett vidare område än det finansiella. OECD:s projekt har ett tvåfalt syfte, dels att förmå medlemsländerna att undanröja de aspekter av lagstiftningen som kan anses utgöra illojal skattekonkurrens och dels att inom en viss tidsram upprätta en lista på icke samarbetsvilliga skatteoaser. Listan ska sedan ligga till grund för medlemsländernas gemensamma åtgärder på skatte- och andra områden gentemot dem som upptas på listan.

I den första delen har man identifierat 47 sådana regimer som är potentiellt illojala. Det vidare arbetet går ut på att närmare granska dem och, om de anses utgöra ett illojalt inslag i skattelagstiftningen, förmå respektive medlemsland att göra sig av med dem, normalt före utgången av april 2003.

I den andra delen, vilken avser skatteparadisen, har man analyserat 47 stater/områden (jurisdiktioner) som enligt publicerade källor av olika slag betecknats som skatteparadis. Analysens syfte har varit att utröna om kriterierna i 1998 års rapport har förelegat. Här kan finnas anledning att poängtera att *samtliga* kriterier ska föreligga. Låg eller ingen skatt är i sig ett indicium som kan leda till att jurisdiktionen är att anse som ett skatteparadis. I sig är ett sådant faktum emellertid inte tillräckligt för en sådan slutsats. Analysen har grundats på uppgifter från respektive jurisdiktion, vilka har bearbetats i studiegrupper bestående av Forum-medlemmar och genom konsultationer, skriftliga och muntliga, i möte med Forum. På grund av de faktarapporter som sammanställts och de bilaterala och multilaterala kontakter som skett gjorde Forum i november 1999 den tekniska bedömningen av vilka jurisdiktioner som ansågs uppfylla kriterierna för att vara skatteparadis. Man poängterade att det var en rent teknisk bedömning utan hänsyn till vare sig de variationer i tyngd av de olika kriterierna hos olika subjekt eller respektive jurisdiktions beredvillighet att samarbeta internationellt för att angripa penningtvätt och annan finansiell brottslighet.

Forums bedömningar beaktade dock att ett litet antal av de analyserade jurisdiktionerna hade åtagit sig offentligen och på högsta politiska nivå att upphöra med sin illojala skattetillämpning och att anpassa sig till 1998 års rapports principer. Rapporten, som presenterades för och godkändes av skattekommittén i januari respektive maj 2000 och som antogs av rådet den 16 juni, innehöll en lista på alla de jurisdiktioner som uppfyllde kriterierna för att vara skatteparadis utom de som avgett ett sådant åtagande som nyss nämnts.²

¹ Som exempel kan nämnas att G7-ländernas investeringar i vissa områden i Karibien och Söderhavet femdubblades under perioden 1985-1994 till mer än 200 miljarder US \$.

² Bermuda, Cayman Islands, Cypern, Malta, Mauritius och San Marino.

Ursprungligen var avsikten att den lista som nu tagits fram skulle vara definitiv. Under arbetets gång uttrycktes emellertid från flera jurisdiktioners sida ett intresse av att medges tid och möjlighet att samarbeta med OECD genom att åta sig att undanröja de regler som innebar illojal skattetillämpning. Skattekommittén och sedermera rådet har därför beslutat att inleda ett samarbetsförfarande under ett år framåt för att ge de jurisdiktioner som så önskar möjlighet att avge ett sådant åtagande. Rådet har vidare rekommenderat skattekommittén att den 31 juli 2001 sammanställa en lista på de jurisdiktioner som inte är samarbetsvilliga. Man har alltså medgivit ett års respit innan motåtgärder vidtas mot de jurisdiktioner som tas upp på listan. De jurisdiktioner som har åtagit sig att samarbeta har fått ett år från åtagandet på sig att genomföra de lagstiftnings- och andra åtgärder som krävs för att leva upp till principerna i 1998 års rapport. Forum kommer att fortsätta sin roll som koordinator av projektet och bland annat kontinuerligt anpassa listan och göra de ändringar som är motiverade.

OECD:s motiv för projektet har hela tiden varit att söka nå resultat genom samarbete. Man förutser att viss kompensation kommer att krävas för det inkomstbortfall som kan uppkomma för de jurisdiktioner som överger sin nuvarande policy. Ett visst arbete inom OECD:s biståndsorgan har därför inletts.

Som torde framgå av vad jag hittills redovisat är projektet omfattande. Diskussionens vågor har gått höga om ambitionerna inte har satts *alltför* högt. Många olyckskorpar har kraxat om aningslöshet hos initiativtagarna och oöverstigligen svårigheter att få till stånd en gemensam attityd gentemot skatteparadiserna och dem emellan.

Min uppfattning skiljer sig inte från olyckskorparnas så till vida att jag inser svårigheterna att ena länderna såväl inom som utom OECD-kretsen i strävandena att motverka skatteparadisens oseriösa roll på den finansiella marknaden. Tydliga tecken tyder emellertid på att alltför många länder anser att tiden nu är mogen för ett aktivt engagemang. Den preventiva effekten ska heller inte underskattas. Den har enligt mina sagesmän bland annat lett till en ökad benägenhet från jurisdiktionernas sida att diskutera de samarbetsalternativ som OECD erbjuder. Projektet är långsiktigt och kommer att möta mycket motstånd på vägen. Jag är dock benägen att tro att den uppmärksamhet som ägnats problemet på senare tid på global nivå kommer att bidra till en sanering av inte minst den finansiella marknaden på lång sikt. Det är emellertid angeläget att informationen om dessa frågor sprids, bland annat som här sker genom BRÅ:s försorg och genom den nyligen avlämnade RSV-rapporten 2000:9 "Vår förvaltning år 2010 – I globaliseringsens spår".

Sammanfattning

Finansiella offshore-verksamheter och skatteparadis utgör ett par av de väsentligaste dragen i den pågående globaliseringen av finansiell verksamhet. De sägs ofta underlätta och verka som incitament för ekonomisk och organiserad brottslighet.

Termen offshore har företrädesvis använts för verksamheter inom oljeindustrin som sker ute till havs, därav beteckningen off shore (utanför kusten, ute till havs). I finansiella sammanhang har offshore blivit en allmän beteckning för valuta som placeras (deponeras) och används utanför det land där den har ställningen som reguljärt betalningsmedel. Eftersom en stats jurisdiktionsmakt inte når utanför dess territoriella gränser kan de valutor som handhas på detta sätt inte kontrolleras av den stat där valutan utgör reguljärt betalningsmedel.

Det finns inte någon internationellt vedertagen definition av skatteparadis, troligen beroende på att skatt finns i många varianter och nivåer och varierar kraftigt världen över. Termen skatteparadis har dock förutsättningar att bli stringent och begriplig om en absolut bestämning används, dvs. att bara de länder som inte tillämpar någon skatt – eller möjligen några enstaka procentenheter – räknas som skatteparadis.

Denna rapport ger en allmän översikt över offshore-verksamheter och skatteparadis.

Finansiella offshore-marknader är ett resultat av att ett antal finansiella aktörer i slutet av 1950-talet började utnyttja skillnader i olika staters lagrum för att undkomma regleringar och skatter. Under 1960-talet spred sig verksamheten till allt fler stater och aktörer, främst internationella banker men även multinationella företag och statliga myndigheter. I slutet av decenniet förlades (eg. bokfördes) en allt större del av offshore-verksamheten utanför OECD-staternas etablerade finanscentra. Det handlade i regel om små och mer eller mindre självständiga öar med brittisk anknytning (som Bahamas och Caymanöarna i de karibiska farvattnen eller Guernsey, Jersey och Isle of Man i Europa) eller konservativa furstendömen (som Luxemburg, Monaco och Liechtenstein). Dessa stater saknade till en början välordnade system och kompetens för finansiell verksamhet av denna art, men ansågs ha goda förutsättningar för att etablera sådana. Därför började de användas av banker, finansbolag och företag med internationell räckvidd för att komma i åtnjutande av bekväma etableringssystem och en skyddande banksekretess och för att undkomma regleringar och skatter på

offshore-verksamhet. Till en början sågs denna verksamhet som en obskyr skatteparadisverksamhet i den finansiella världens utkanter och väckte sällan mer än sporadisk uppmärksamhet internationellt.

Under 1980- och 90-talen har dessa stater allt oftare sökt marknadsföra sig själva i termer av finansiella offshore-centra (OFC:s) med en legitim och funktionell plats i ett globalt finansiellt system.

Sammanfattningsvis finns följande förklaringar till offshoremarknadernas tillväxt:

- Förändringarna i de statliga regelverken har gjort att kapitalets aktörer har fått välja offshore.
- Utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologin har gjort det praktiskt möjligt att välja offshore.
- Finansiella verksamheters ökade lönsamhet (visavi icke-finansiella verksamheter) har gjort det väsentligt att investera i finansiella instrument för att behålla och öka vinstmarginaler och marknadsandelar.
- Olikheterna i de statliga lagverken har ofta gjort det mer lönsamt att välja offshore än att stanna kvar onshore.

Verksamheten kom att växa mycket snabbt. I slutet av 1990-talet fanns ett 50-tal finansiella centra som klassas som skatteparadispräglade finansiella offshore-centra i stora delar av världen. Och vare sig man mäter i antalet OFC:s, antalet licensierade banker och bolag eller värdet på deponerande tillgångar offshore, växer verksamheten kontinuerligt. Den numer alltmer diversifierade och specialiserade verksamheten omsätter årligen hundratals miljarder dollar och inbegriper allt fler aktörer. De sistnämnda är så gott som alla världens stora bokförings- och revisionsbyråer, banker – även de flesta svenska banker – och multinationella bolag.

Trots att marknaden inverkar kraftigt på möjligheterna att från politiskt håll styra och övervaka finansiella tillgångar och dess flöden har några regleringar av vikt för marknadernas tillväxt och utformning aldrig etablerats på internationell basis. Men på senare tid har offshore-verksamheten allt oftare uppmärksamats och kritiserats av staterna inom OECD. Såväl skatteparadis som offshore-marknader har blivit stora tvisteämnen inom pågående EU-förhandlingar. Kritikerna riktar in sig på offshore-verksamhetens villkor och konsekvenser och menar att OFC:s

- (1) använder sig av en osund skattekonkurrens som hämmar långsiktig ekonomisk tillväxt,
- (2) att dess oreglerade finanssystem utgör ett hot mot finansiell stabilitet och
- (3) att dess bekväma etableringssystem, oreglerade finanssystem och banksekretess används för, och därtill underlättar, olika former av organiserad och ekonomisk brottslighet, däribland penningtvätt, skattebrott, bedrägerier och insiderbrott.

På basis av kritiken har ett flertal internationella organisationer och kommittéer med syfte att granska den verksamhet som försiggår inom OFC:s etablerats, och sanktioner mot OFC:s planeras från flera håll, exempelvis OECD.

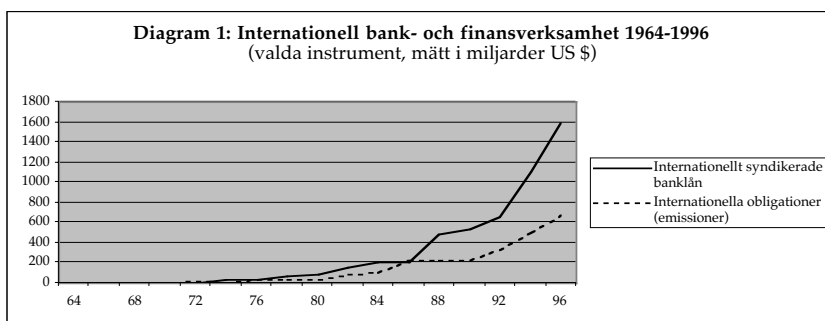
Den här rapporten riktar sig till dem som vill ha en allmän kännedom om offshore-verksamheten och den är särskilt lämpad för dem som är intresserade av företagens relation till ekonomisk och organiserad brottslighet. Förvisso handlar inte rapporten explicit om det senare, men den utgör en förstudie till denna problematik. Rapporten utgör en grund som gör det möjligt att på ett fruktbart sätt undersöka och diskutera på vilket sätt skatteparadispräglad offshore-verksamhet används för och underlättar ekonomisk och organiserad brottslighet.

Introduktion

Bakgrund

Under senare år har globalisering etablerat sig som det kanske mest omdiskuterade samhällsfenomenet inom såväl den mediala som den samhällsvetenskapliga debatten. "Det globala" anses allt som oftast genomsyra allt fler av våra vardagliga göromål och förstås på en mängd olika sätt. Det är brukligt att man talar om olika aspekter eller dimensioner av globaliseringen, och det antas allt som oftast att den har nått längst och är som starkast på det ekonomiska området samt att händelser på detta område verkar styrande på andra.¹

Det senare gäller i synnerhet den finansiella sektorn. Under senare år har denna genomgått förändringar som gjort den till den kanske första mänskliga verksamhetsform med verkligt global utsträckning.² Finansiella aktörer, verksamheter och marknader som under och långt efter andra världskriget i allt väsentligt varit nationellt baserade och hårt styrda av nationalstatliga regleringar började internationaliseras under 1960-talet.³ Vid tiden för Bretton Woods-avtalets* sammanbrott åren 1971-73 kom de att fullkomligt explodera i omfattning och utbredning.⁴ Det var då handeln i utländsk valuta, investeringar i internationella värdepapper och bankernas internationella utlåning tog fart på allvar.⁵

Källa: Fischer 1997:8, 34-38.

* Bretton-Woods-avtalet syftar på den överenskommelse om en monetär ordning med internationell räckvidd som slöts av västvärldens segrarmakter i New Hampshire 1944. Ordningen innebar att den amerikanska dollarn fick utgöra det nav kring vilket andra valutor knöts till fasta växelkurser, medan dollarn knöts till ett fixerat mått av guld. Systemet var i bruk fram till 1971, och i modifierad form till 1973. Andra element i avtalet var upprättandet av *Internationella Valutafonden (International Monetary Fund, IMF)* och *Världsbanken (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD)*.

Genom denna utveckling har gränserna mellan tidigare strikt åtskilda marknader och instrument börjat brytas ned och marknaderna integreras. Skillnaderna mellan olika länders finansiella marknader är fortfarande betydande, men integrationen fortgår med oförminskad kraft. Allt fler hävdar numer att den finansiella sektorn har blivit allt mer självständig i förhållande till såväl reglerande instanser som till produktion och handel av varor och tjänster. De menar att den frikopplats från dessa och utvecklat en egen dynamik på global basis.⁶

Denna dynamik är starkt sammanflätad med utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknologin och karaktäriseras av att finansiella aktörer integreras och blir allt mer innovativa och inflytelserika gentemot andra aktörer. De senare får därför svårt att verka utan att ta hänsyn till finansiella aktörer och verksamheter, vilket kommer till uttryck när det talas om finansiella aktörer som på ett mer eller mindre legalt sätt kan spela ut statliga aktörer och dess regleringar mot varandra.⁷ I dessa sammanhang refereras det ofta till verksamheter som sägs gå av stapeln ”offshore” och till statsbildningar som betecknas ”finansiella offshore-centra”.^{*} Det handlar i regel om (forna) brittiska kronkolonier och mindre furstendömen som sedan 1960-talet förknippats med frånvaro av skatter och regleringar kring finansiell verksamhet, en rigid banksekretess och bekväma etableringssystem.

Från att ha setts som obskyra ”skatteparadis” i det finansiella systemets utkanter har verksamheten sedan mitten av 1970-talet ökat kraftigt, och flera av dess centra är på god väg att etablera sig i finansvärldens finrum. De marknadsför sig numera konsekvent i termer av finansiella offshore-centra (OFC:s) och menar sig fylla en legitim och funktionell roll i ett globalt finansiellt system till vars övriga delar de utgör ett komplement – mer progressivt, men väl så rumsrent. De kan härvidlag peka på att all världens etablerade banker, finansbolag samt bokförings- och revisionsbyråer finns representerade offshore och att de främsta OFC:s sedan några år tillbaka har skärpt regleringarna för och övervakningen av finansiell verksamhet. Parallellt med detta har centra av detta slag i allt fler frågor börjat samarbeta med kapitalstarka västerländska stater och deras mellanstatliga organisationer, som de under lång tid vägrat att ha något att göra med. Detta gäller i synnerhet narkotika- och penningtvättsrelaterad verksamhet. I dag kan en del av dem tänka sig att under vissa förutsättningar släppa på den banksekretess som alltid varit – och fortfarande är – dess signum, särskilt om det är frågan om mycket allvarlig brottslighet.

Men även om dessa centra frenetiskt värjer sig mot att betecknas som skatteparadis och ett tillhåll för all världens ”rövare”, så har deras ”nya image” svårt att övertyga. De verksamheter dessa centra inbegriper görs i regel liktydiga med brottsunderlättande, skadlig skattekonkurrens, och skildras som ett hot mot demokratin, välfärden och nationalstaten. Inflytelserika bästsäljare som *The Laundrymen* och *Globaliseringsfällan* är exempel på detta.⁸

* För utförliga förklaringar av begrepp som används i rapporten, se bilaga 1.

I den senare karaktäriseras världens offshore-centra som ett "världsekonomis svarta hål" genom vilka

... staterna förlorar sin beskattningsrätt. [Gör det] ... möjligt att bedriva utpressning mot regeringar, och [gör att] polismyndigheter står maktlösa inför kriminella organisationer ... Någon bättre jordmän finns knappast för den internationella brottsligheten.⁹

Såväl den amerikanska och den ryska maffian som annan internationellt förgrenad brottslighet sägs verka genom dessa centra, som har en struktur som underlättar penningtvätt, skattebrott, bedrägerier och narkotikahandel men även olaga företagsförvärv och insideraffärer.¹⁰ Finansiella krascher, skandaler och brottslighet där dessa centra utgör väsentliga element är långt ifrån ovanliga. Exempelen utgörs såväl av mindre skattebrotts- och bedrägeriaffärer världen över som av välkända brottsmål som Iran-Contras-affären, Watergateskandalen och BCCI-affären. Från svensk horisont märks Sparbanken Väst-affären och Trustorhärvan.¹¹

Skildringar av OFC:s och skatteparadis är dock oftast gjorda på ett svepande – för att inte säga mystifierande – sätt som sällan tycks vara underställt kritisk granskning. Till stor del beror detta på att verksamheten genom sin globala omfattning är svåröverblickbar och kringgärdas av en stark sekretess som förhindrar insyn. Detta förbättras inte av att alltför många tror att internationell finansverksamhet är svårare att förstå än vad den i realiteten är, och att forskningen kring offshore är mycket ringa. Därför är det i hög grad oklart vad dessa offshore-verksamheter och centra egentligen utgörs av, och om – och i så fall hur – det är möjligt att använda dem för brottsliga syften.

Rapportens syfte och disposition

Syftet med denna rapport är att ge en grundläggande och övergripande framställning av finansiell offshore-verksamhet och dess relation till skatteparadis. Rapporten kan läsas av dem som vill ha en allmän kännedom om företelserna, och är särskilt lämpad för dem som är intresserade av dess relation till ekonomisk och organiserad brottslighet. Förvisso handlar inte rapporten explicit om det senare, men den har tillkommit som en förstudie inom ett forskningsprojekt kring detta ämne.* Som sådan utgör den en stabil grund för att undersöka och diskutera på vad sätt offshore-verksamhet och skatteparadis används för och underlättar ekonomisk och organiserad brottslighet.

Okunskapen om detta område är dock stor, litteraturen knapp och forskningen ringa. Det som finns är i regel svårtillgängligt för de allra flesta och några allmänna översikter är hart när omöjliga att få tag på, i synnerhet på svenska.

Rapporten består av fem kapitel där de tre första utgörs av en historisk beskrivning av uppkomsten och spridningen av finansiella offshore-marknader

* För den som önskar en kort beskrivning av projektet, se bilaga 2. För den som önskar en längre beskrivning, se Engdahl 1999.

(kapitel 1), hur dessa är relaterade till skatteparadis (kapital 2) och hur statliga intressenter har agerat gentemot och påverkat marknaderna (kapitel 3). Beskrivningen inkluderar klargöranden om vilka som är och har varit inbegripna i verksamheten, liksom vilka villkor och situationer som lett till dess tillväxt och lokalisering. Därefter beskrivs hur den skatteparadispräglade offshore-verksamheten ser ut i dag samt vilka villkor dess utövare och övervakare har att förhålla sig till (kapitel 4).

Kapitlen är så pass självständiga att de kan läsas oberoende av varandra.

Efter de fyra kapitlen kommer några bilagor. De utgörs av en kort presentation av forskningsprojektet, fördjupade resonemang kring en del av rapportens ämnen och en utförlig notapparat.

Rapporten har tillkommit inom ramen för ett treårigt forskningsprojekt kring finansiella offshore-verksamheter och ekonomisk brottslighet. Projektet syftar till att klargöra om, och på vad sätt, finansiell offshore-verksamhet används för, underlättar och skapar incitament för ekonomisk brottslighet. Projektet finansieras av Brottsförebyggande rådet (BRÅ) under perioden 990701-020630 och genomförs av Oskar Engdahl och docent Sven-Åke Lindgren vid sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.¹²

Risken med en rapport från ett pågående projekt är att det som sägs kan problematiseras eller revideras längre fram. Läsaren bör därför vara medveten om att detta inte är projektets slutrapport.

Den läsare som inte nöjer sig med denna allmänna bild och vill fördjupa sig i ett speciellt problem hänvisas till bilagorna och notapparaten. Där finns såväl klarlägganden och förbehåll som källor för den som vill granska rimligheten i det som sägs eller vill gå vidare och läsa mer om något av rapportens olika ämnen.

Läsaren är också välkommen att höra av sig till författaren som tacksamt tar emot synpunkter på rapporten och dess ämne.

Synpunkter kan lämnas till Oskar Engdahl, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet, Box 720, 405 30 GÖTEBORG. Fax: 031-773 47 64. E-mail: oscar.engdahl@sociology.gu.se.

Offshore-marknadernas uppkomst och spridning

Uppkomsten av "offshore-valutor" – efterkrigstidens likviditetskris och okonventionella lösningar

I slutet av 1950-talet kringgärdades brittiska banker av allt hårdare restriktioner för affärer med brittisk valuta som involverade icke-britter.¹³ Restriktionerna infördes av landets myndigheter för att hålla kvar valutan i landet och kunna styra dess användning, och syftade till att lösa en serie valutakriser som inträffat åren 1955-57. Bankerna underställdes därför gränsvärden för hur mycket brittisk valuta som fick involveras i transaktioner med icke-britter samt regler kring räntesättning och kassareserver¹⁴. Sådana åtgärder var vanliga vid denna tid. Såväl andra världskriget som uppbyggnaden efter dess förödelse krävde stora tillgångar av likvida medel (tillgänglig valuta).¹⁵ Därför hade många stater, i likhet med Storbritannien, infört "... omfattande regleringar av betalnings- och kapitalströmmarna för att kunna dirigera importen och kapitalanvändningen till prioriterade områden".¹⁶

Vid denna tid hade även den internationella handeln kommit igång på allvar, efter stagnationen i samband med andra världskriget. Stora mängder likvida medel krävdes eftersom det fanns ett behov av att låna pengar för att finansiera just utlandstransaktioner.¹⁷ Samtidigt var kapitalbristen för detta ändamål betydande. Detta utgjorde ett problem i de flesta länder, men den brittiska finanssektorn drabbades särskilt hårt. Brittisk valuta (och därmed brittiska banker) hade under det brittiska imperiets dagar utgjort världens viktigaste valuta och använts för internationell finansverksamhet. Risken fanns att pundets makt för överskådlig tid skulle gå förlorad (till USA och dollarn) och med den affärer, marknadsandelar, vinstmarginaler och arbetstillfällen.

Parallellt med detta hade de västerländska staterna – inte minst genom de båda världskrigen – blivit allt mer beroende av varandra för sin egen säkerhets och välfärds skull. Ett av de mest grundläggande villkoren för att ett ekonomiskt samarbete skulle kunna ta fart var att de olika staternas valutor gjordes konvertibla (växlingsbara) med varandra.¹⁸ Detta hade stadgats redan i 1944:års Bretton Woods-avtal, men genomfördes inte fullt ut förrän kring årsskiftet 1958-59.¹⁹ Konvertibiliteten innebar att banker bemyndigades att

... switch in and out of currencies (other than their own) so giving them the basis on which to expand their international financing transactions.²⁰

Härigenom kom internationella valutatransaktioner att underlättas och förutsättningar för att minska likviditetsbristen skapades. Men det ledde till oväntade konsekvenser. För i samma veva som konvertibiliteten genomfördes, och den brittiska valutakrisen skapat problem för brittiska banker att få fram likvida medel, hade omfattande tillgångar av amerikanska dollar ansamlats i brittiska banker.²¹ Till en början återinvesterade de brittiska bankerna dessa dollar i banker på amerikansk mark – ett handhavande som följde en för tiden etablerad praxis.²²

När konvertibiliteten var i hamn insåg dock snart de brittiska bankerna att de kunde behålla tillgångar i dollar (i stället för att investera dem i USA) och låna ut dem i egen regi.²³ Detta hade förmodligen skett tidigare (dock i ytterst begränsad skala), men möjligheterna, säkerheten och relevansen i att hantera valuta på detta sätt ökade avsevärt genom konvertibiliteten.²⁴ När denna var genomförd kunde de brittiska bankerna använda dollartillgångarna som substitut för brittisk valuta, kringgå de brittiska valutareglerna och därigenom lösa de finansieringsbehov som likviditetsbristen skapat.²⁵ De brittiska bankerna började helt enkelt använda en annan stats valuta för att handha egen in- och utlåningsverksamhet. Därmed var en ny finansiell praktik född, "eurodollarn".

Offshore-valutans oreglerade och förmånliga karaktär

Regleringarna kring brittisk valuta var tämligen omfattande och i sammanhanget betydelsefulla. Några likartade restriktioner gällde nämligen inte för en utländsk valuta om den placerades i Storbritannien. En dollar kunde därmed hanteras på ett förmånligt sätt – därtill mycket förmånligare än att hantera samma dollar i USA, där den var underställd liknande restriktioner som den brittiska valutan i Storbritannien.²⁶ En skillnad fanns således mellan de brittiska och amerikanska regleringarna. Genom konvertibiliteten uppstod därför möjligheter att driva finansiella verksamheter på ett mer lönsamt sätt för bankerna och – i förlängningen – deras kunder genom att exploatera detta oreglerade lagrum. Det kunde handla om till exempel lägre utlåningsränta, högre inlåningsränta eller valfria förfalldagar som gjorde dessa dollar lockande.²⁷ Verksamheten anammades snart av allt fler finansiella aktörer i och utanför London, och en marknad för amerikanska dollar i Europa – en eurodollarmarknad – växte fram.

Vid sidan om termen eurodollar kom en och annan att tala om dessa dollar som "offshore". Offshore är en term som härrör från olje- och sjöfartsnäringen, där den betecknar något som har lämnat ett land utan att ha nått ett annat. Den befinner sig således ute till havs – är off shore – och det var just fallet med eurodollarn. Den hade hamnat utanför sitt hemland (USA) utan att ha kommit till ett annat – i Storbritannien utgjorde den en främmande valuta som inte var underställd de inhemska restriktionerna.²⁸ Förleden *euro-* eller *offshore-* blev snart en allmän beteckning för valutor som var

... deponerade och använda utanför det land där de har ställningen som legalt betalningsmedel.²⁹

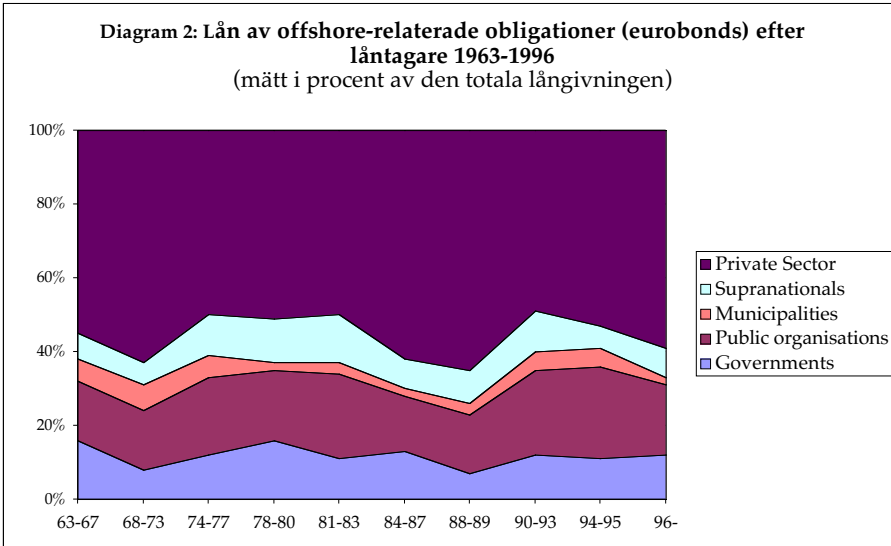
Detta sätt att hantera valuta kan tyckas vara lika enkelt som självklart. Men verksamheten kom dock att kringgärdas med visst hemlighetsmakeri från de involverade, som till exempel uppmanade forskare i finansiell ekonomi att inte skriva om den nya verksamheten i alltför offentliga sammanhang.³⁰ I någon mening har denna tystnad sedan dess förföljt de sätt att hantera finansiella aktiviteter som följt denna princip.³¹ Varför?

Tystnaden förefaller bero på att de involverade ville undvika att konkurrenter och lagens väktare fick vetskap om principen, ty dess exploateringsmöjligheter och konsekvenser för statens möjligheter att kontrollera valutaflöden var omfattande (se längre fram). Resultatet blev att allt fler verksamheter på världens finansmarknader omformades och anpassades till den. Det skedde i så hög grad att somliga talar om detta sätt att hantera valutor som "... the great technological breakthrough of international finance in the mid-twentieth century". Världens finansmarknader kom att revolutioneras.³²

Offshore-marknadernas användare och deras motiv

Under 1960-talet började stora nationella bolag i västvärlden etablera handel och produktion på internationell basis, och bankerna var inte sena att följa efter.³³ För banker och bolag är marknadsandelar, lönsamhet och lånemöjligheter till omfattande investeringar väsentliga existensvillkor. Därför är det inte svårt att förstå varför finansiell verksamhet i allt högre utsträckning utfördes offshore, där det var ekonomiskt förmånligt. Välbehövliga reserver av likvida medel skapades och det var dessutom ett bekvämt sätt att tillfälligt placera valuta som snart skulle tas i bruk.³⁴ Att vara en del av eurodollarmarknaden blev för många banker en viktig del i en expansionsstrategi, och under 1960-talet befäste marknaden sin ställning.³⁵ Allt fler utländska banker och finansiella aktörer (främst amerikanska)³⁶ etablerade filialer i finansiella centra där verksamheten var lönsam att utföra – helst i London och dess finansiella högborg *The City*.³⁷ Där var och förblev regleringarna kring verksamheten minimala. Med sin position som ett världsledande finanscentrum, känt för stabilitet och kompetens, fick London ett försprång gentemot potentiella konkurrenter, även om marknaden för eurodollar var stor även i Paris och Zürich.³⁸ De brittiska bankernas världsomspännande kontaktnät gjorde därtill att de redan hade avsättning för stora tillgångar i dollar till kunder världen över – något som var få andra finansiella centra förunnat.³⁹

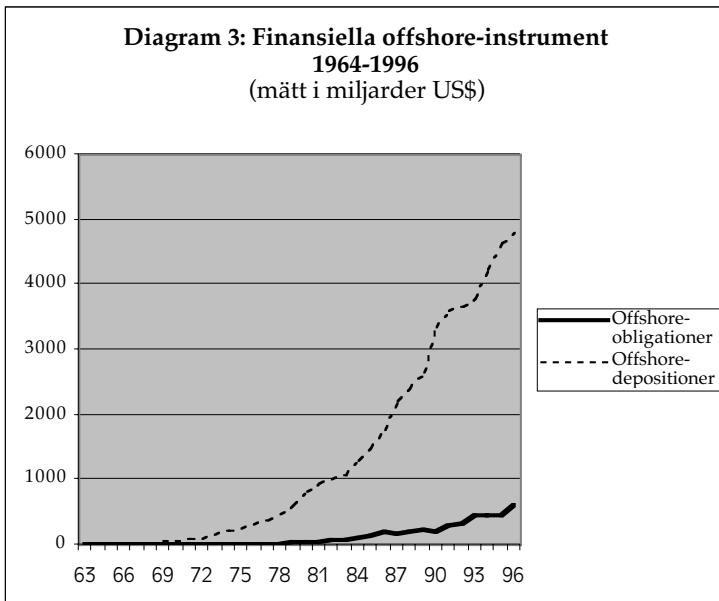
De fördelar som beskrivits ovan gällde även för icke-kommersiella statliga och mellanstatliga aktörer, vilket förmodligen förklarar varför statligt kontrollerade företag, myndigheter och organisationer utgjort väsentliga aktörer på ifrågavarande marknader under årens lopp.⁴⁰

Källa: Fischer 1997:42-52.

Offshore-marknadernas expansion

Bankers, företags och staters expansions- och vinstintresse samt likviditetsbehov samproducerade ett kontinuerligt ökat användande av offshore-baserade valutor och finansiella instrument. Dessa utvecklades i tämligen snabb takt,⁴¹ kunde tillfredställa fler krav och därmed expandera ytterligare.⁴² Efter bara några år omsatte marknaderna för offshore-baserade instrument mångmiljardbelopp.⁴³

Källa: Fischer 1997:5 f., 34-37.

Den obligationsmarknad som utvecklades är av särskilt intresse eftersom offshore-obligationer utgör innehavarpapper* och saknar källskatt**. De är därmed inte bara ekonomiskt förmånliga utan möjliggör även anonymitet för dem som investerar i dem.⁴⁴ I många europeiska länder kom de därför snabbt att bli en populär investeringsform av skattetekniska skäl:

In the early years, most Eurobond investors were rich individuals in the Benelux countries, or Swiss bank managing money for their private clients. [...] Much of the Eurobond market was ... built on tax avoidance.⁴⁵

Obligationsmarknaden medförde dessutom att privatpersoner kunde börja agera på den marknad som genom hela sin drygt 40-åriga historia hade dominerats av välkända och kreditvärdiga kommersiella banker, centralbanker, statligt kontrollerade myndigheter, internationella organisationer, institutionella investerare, multinationella bolag och en och annan välbärgad privatperson.⁴⁶ Storskaligheten har varit regel även vad gäller storleken på depositioner och lån på marknaderna – de mäts ofta i miljardklassen.⁴⁷

Villkoren för offshore-marknadernas expansion

Även om de dollartillgångar som samlades i brittiska banker i slutet av 1950-talet var stora nog att utgöra en väsentlig faktor för eurodollarns uppkomst, var de dock alldeles för små för att kunna ge upphov till en varaktig och inflytelserik marknad baserad på just eurodollar.⁴⁸ Att eurodollarmarknaden ändå uppstod beror främst på den överföring av kapital till dessa marknader som skedde från amerikanska banker och till dem knutna företag. Redan i början av 1960-talet kontrollerades i runda tal hälften av kapitalet på denna marknad av amerikanska banker och till dem knutna företag.⁴⁹ Det förefaller därför troligt att det företrädesvis är amerikanskt kapital som gjort det möjligt för denna marknad att växa och bli en mäktig kraft som snart kunde agera på "egen hand", bortom statliga regleringar.⁵⁰

Konsekvensen av denna marknad var nämligen, som Giovanni Arrighi uttryckt saken, att en allt större del av västvärldens penningtillgångar övergick från att vara offentligt kontrollerade i ett land, till privat kontrollerade i ett annat.⁵¹ Detta möjliggjordes genom att de västerländska staterna under 1950-

* Ett innehavarpapper är en form av skuldebrev där själva "brevet" fungerar som bevis på att borgenären har en fordran på gäldenären. Det är inte ställt till någon särskild person, varför det är väl lämpat såväl för kommersiell handel som skatteplanering eftersom innehavaren kan äga pappret anonymt.

** Med källskatt (withholding tax) avses en skatt som tas ut på en inkomst där den har sin källa, sitt ursprung, oberoende av om inkomsttagaren har sin hemvist eller sitt medborgarskap på platsen. Praktiskt taget alla världens stater tillämpar denna princip tillsammans med någon av de andra huvudprinciperna för beskattning, hemvist- eller nationalitetsprincipen. Detta gäller dock inte många av OFC-jurisdiktionerna (se längre fram), som oftast enbart tillämpar nationalitetsprincipen. Därför är det förmånligt för utlänningar att förtjäna och/eller bokföra inkomster och skriva lån på dessa öar.

och 1960-talen och fram till mitten av 1970-talet kringgärdade de egna valutorna och finansiella aktörer med regleringar som hindrade deras nationella rörlighet, samtidigt som en del av dem (såsom britterna) öppnade dörren för internationell finansiell verksamhet. Därmed skapades en internationell miljö där det finansiella kapitalets aktörer har haft allt större möjlighet att välja i vilken mån de ska placera sitt kapital offshore eller onshore.

Staternas möjlighet att styra valet har på motsvarande sätt minskat.

Under ifrågakvarande tidsperiod, dvs. från 1950-talets slut till dags dato, har de materiella möjligheterna att välja offshore ökat kontinuerligt genom utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologin (som har gjort det möjligt att agera offshore till stadigt minskade kostnader). Samtidigt har lönsamheten i kapitalinvesteringar i finansiella instrument även de ökat kontinuerligt och i en omfattning som kapitalinvesteringar i produktionsbaserade verksamheter inte har kommit i närheten av.⁵²

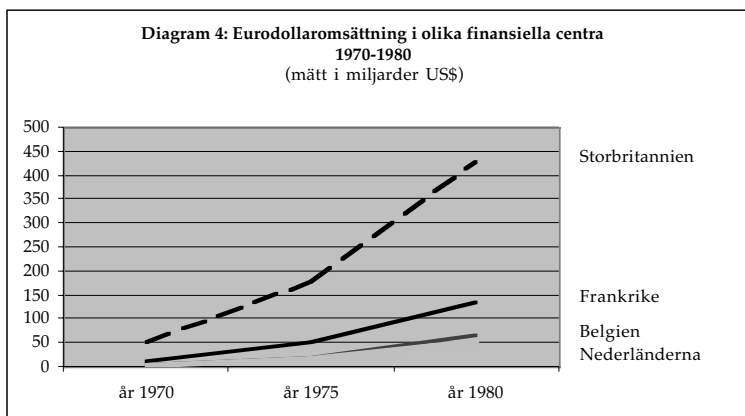
Det förefaller därför rimligt att konkludera följande förklaring till offshoremarknadernas tillväxt:⁵³

- Förändringarna i de statliga regelverken har gjort att kapitalets aktörer har fått välja offshore (i juridiskt hänseende).
- Utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologin har gjort det praktiskt möjligt att välja offshore (i materiellt hänseende).⁵⁴
- Finansiella verksamheters ökade lönsamhet (visavi icke-finansiella verksamheter) har gjort det väsentligt att investera i finansiella instrument för att behålla och öka vinstmarginaler och marknadsandelar.
- Olikheterna i de statliga lagverken har ofta gjort det mer lönsamt att välja offshore än att stanna kvar onshore.

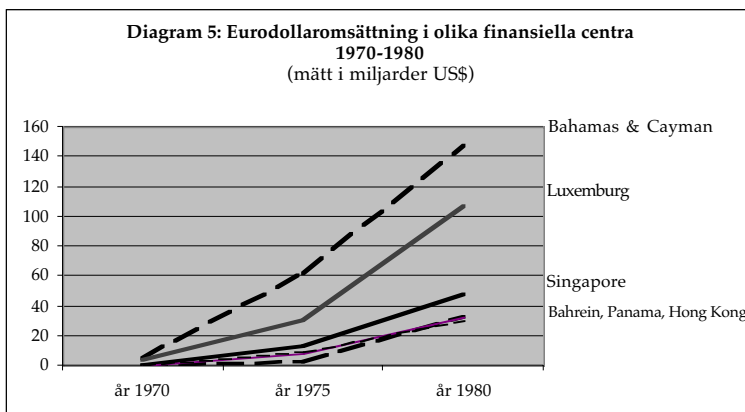
Kapitel 2

Offshore-marknader och skatteparadis

"Många av dem som handskas med dessa miljarder undrar ofta var de befinner sig. 'En del av mina klienter börjar undra', sa en advokat till mig. 'De insisterar på en speciell klausul som ska kompensera dem om Castro invaderar ön. Jag måste förklara att Castro inte skulle finna någon eurodollar i kassaskåpet: de *förvaras* [läs: garanteras] alla i London eller New York.'"⁵⁵

Källa: *World Financial Markets* 1978:6 och *Jobns* 1980:188.

Källa: Se Diagram 4.

Hur uppkom skatteparadispräglade offshore-centra?

London har förblivit offshore-verksamheternas centrum, men under 1960- och 70-talen fick man sällskap av jurisdiktioner* som likt små satelliter kring en stor planet började kringgärda världens främsta finansiella centra (dvs. London, New York, Tokyo, Frankfurt och Paris).⁵⁶ De nya jurisdiktionerna utgjordes i regel av små furstendömen och brittiska kronkolonier som karaktäriserades av avsaknad av skatt på och regleringar av finansiell verksamhet samt hade en sekretess som hindrade insyn. Till dessa kom en allt större del av de finansiella offshore-strömmarna att röra sig, varigenom dessa små jurisdiktioner omvandlades från små obskyra skatteparadis till finansiella offshore-centra.

Skatteparadisens tillkomsthistoria utgörs till stora delar av att välbärgade privatpersoner, familjer, företag och banker (ofta med anknytning till den amerikanska maffian) flyttat sin verksamhet och sina tillgångar till någon av de nämnda jurisdiktionerna för att undkomma skatter, valuta- och kapitalkontroller och andra regleringar samt komma i åtnjutande av en skyddande banksekretess.⁵⁷ Till en början handlade det om en renodlad skatteparadisverksamhet som inte var knuten till offshore i egentlig mening. De som flyttade sitt kapital följde i regel också med genom att de bosatte sig utomlands. Men under 1960-talet användes termen allt mer frekvent och det stod alltmer klart att allt fler enbart flyttade

... their *residence* ** or their business affairs from some political land mass for a nearby tax-efficient base were usually moving to the nearest convenient have without reach. It was literally offshore – The British to the Channel Islands, the Americans to the Bahamas, The Chinese to Hong Kong and the Australians to the Hebrides.⁵⁸

I anslutning till detta drog de med sig erforderlig assistans från jurist- och finanssektorn. Denna har sedermera etablerats och vuxit i omfång, i synnerhet när eurodollarn spred sig och det upptäckts att de nya jurisdiktionerna kunde användas som *bokföringsplats* för tillgångar och verksamheter som utfördes någon helt annanstans.⁵⁹ Det var då dessa jurisdiktioner fick sitt genombrott på en alltmer global finansiell arena. Genom eurodollarn kom de tidigare obskyra skatteparadiserna att transformeras till finansiella offshore-centra. Susan Roberts sammanfattar:

Offshore financial centers grew up in the nineteen seventies in many places that were already tax havens. Fictitious capital (Eurodollar) and furtive capital (hot monies) were intertwined from the beginning in the offshore centers.⁶⁰

* Med jurisdiktion avses ett geografiskt område som utgör ett lagtillämpningsområde (lagrum) underställt en stat, direkt eller indirekt. Det senare är aktuellt i fallet med de kronkolonier och "dependencies" som är underställda Storbritannien men som är självständiga i så gott som alla frågor utom dem som rör försvar och utrikespolitik.

** Residens kan här göras liktydigt med hemvist och förstås i skattesammanhang i relation till bosättningsstatsprincipen. I de stater där denna tillämpas är enbart de som är bosatta på platsen, dvs. har sitt residens där, skattskyldiga.

I Europa blev exempelvis Luxemburg ett viktigt centrum för offshore-verksamhet, vid sidan av London. Detta berodde på att tyska myndigheter, men även franska och belgiska, införde regleringar som gjorde finansiell verksamhet mindre lönsam i sina respektive jurisdiktionsområden. Kapital överfördes därför till Luxemburg eftersom man där inte tillämpade regleringar kring verksamheten.⁶¹ Och av mångt och mycket samma anledningar fick Luxemburg snart sällskap på offshore-arenan av en mängd jurisdiktioner som hade det gemensamt att så gott som alla är eller har varit gamla brittiska kronkolonier och öriken, exempelvis de brittiska kanalöarna Guernsey, Jersey och Isle of Man samt Gibraltar.

I Amerika kom allt stridare strömmar av valutor och till dem knutna instrument under 1960- och 70-talen att lämna USA och Kanada i takt med att allt hårdare regleringar på nationell finansiell verksamhet infördes där. Strömmarna gick offshore till Panama och öar i de karibiska farvattnen, såsom Bahamas, Nederländska Antillerna och Caymanöarna, som alla utgjorde eller hade ett förflutet som brittiska kronkolonier och öriken.

På samma sätt etablerades Singapore och Hong Kong – även de gamla brittiska kolonier – som viktiga offshore-centra motsvarande denna världsdels finansiella center (dvs. Tokyo). Bahrein konstituerades som betydelsefullt center i Mellanöstern när OPEC-staternas dollartillgångar flöt in i allt hastigare takt i samband med 1970-talets oljekriser.⁶²

Utvecklingen har gjort att offshore-verksamhet och skatteparadis alltmer förknippats med varandra, och ibland likställts. Snarare än att göra offshore liktydigt med skatteparadis bör de åtskiljas, och offshore-verksamhet förstås som den *teknik* finansiella aktörer använt sig av för att komma i åtnjutande av de förmånliga villkor dessa centra erbjuder för utlandsbaserad finansverksamhet (utan att kräva bosättning). Det handlade om stater vars självförsörjningsgrad var låg och brist på kapital, naturresurser och arbetskraft omfattande. Dessa jurisdiktioner kom med tiden att se verksamheten som en inkomstkälla och började därför alltmer verka i dess intressen. Att framväxten av dessa skatteparadispräglade finanscentra skedde med tydlig anknytning till världens största finansiella centra, hänger samman med att det kapital som placerades i dessa nybildade centra företrädesvis härrör från personer, bolag och myndigheter i de stater där onshore-baserade finansiella centra finns.⁶³

Vad karaktäriserar skatteparadispräglade offshore-centra?

Mönstret för etableringen av OFC:s är liktydigt med det som gällde för London när det etablerades som centrum för eurodollarn i slutet av 1950-talet. Till skillnad från de filialer som öppnades i London utfördes dock sällan någon reell verksamhet i de kontor som öppnades i skatteparadispräglade centra. De finansiella transaktioner som skedde på deras mark eller genom deras rättsliga system inbegrep i stort sett inte några aktörer som hade sin hemvist på dessa öar,

annat än som mellanhänder. Depositioner, lån och andra finansiella förehavanden kom som förut att arrangeras och finansieras i banker som stannat kvar onshore, men av skatte- och regleringsmässiga skäl bokfördes de numera i en utländsk filial på någon av öarna. Filialerna bestod i regel inte av så mycket mer än en mässingsskylt och möjligen en telefonsvarare, varför dessa centra allt oftare kallades "booking-", "paper-", "money-box-" och "brassplate-centers" – termer som alla markerade att det sällan handlade om reell verksamhet.⁶⁴ Den reella verksamheten skedde i stället "... into a ledger or a computer file by the parent bank's staff onshore".⁶⁵

Offshore-verksamheten var i stort sett den enda form av finansiell verksamhet som försiggick i dessa centra, och de började snart att betecknas finansiella offshore-centra, OFC:s. Termen har sedan dess använts för att beteckna de platser vars andel offshore-verksamhet vida överstiger dess onshore-verksamhet. Till dessa hör platser som Caymanöarna, Isle of Man, Cook Island och Gibraltar (se vidare kapitel 4). Det handlar om jurisdiktioner vars regelverk för finansiell offshore-verksamhet är undantaget från en rad regleringar som normalt gäller för finansiell verksamhet, och som i dessa centra ofta gäller för den inhemska (onshore) verksamheten.⁶⁶ De främsta av dessa centra erbjuder sina utländska aktörer följande förmånliga villkor för finansiell offshore-verksamhet:⁶⁷

- Frånvaro av interna kapital- och valutakontroller, exempelvis i form av kassareservregler.
- Frånvaro av externa kapital- och valutakontroller ("valutaregleringar").
- Frånvaro av andra former av regleringssystem, exempelvis räntenormerings- och bokföringsregler.
- Avsaknad av skatt på affärsverksamhet och kapitalinvesteringar.
- Total banksekretess.
- Bekväma etableringssystem för olika typer av bolag, därtill låga avgifter.
- Inga krav på att de utländska bolagen måste vara fysiskt närvarande med personal och kontor inom jurisdiktionen.
- Avsaknad av dubbelbeskattningsavtal* som möjliggör för annan stat att få insyn i verksamheten.

* Med dubbelbeskattningsavtal avses ett avtal mellan två stater som hindrar att en person eller ett företag tvingas betala skatt i två stater på en och samma inkomst.

Offshore-marknader och statliga förhållningssätt

Offshore-marknadernas förutsättningar och konsekvenser

De grundläggande förutsättningarna för att offshore-verksamhet ska vara möjlig är att det finns stater som:

- (1) skiljer på egna och andra staters valutor respektive residens,
- (2) tillåter bedrivandet av finansiell verksamhet med och av icke-residenta valutor, personer och bolag, och
- (3) i praktiken gör den senare mer förmånlig än vad det skulle vara att hantera samma verksamhet onshore.

Dessa förutsättningar gör att det ligger en möjlig (men inte nödvändig) konflikt inte bara mellan stat och kapital inneboende i offshore-verksamheten, utan även mellan staterna om kapital. Den senare realiserar när skillnader i olika statliga lagverk uppstår och börjar exploateras.⁶⁸ Marknader för offshore-baserade finansiella instrument försvårar därigenom staters möjligheter att med (självständiga) politiska regleringar styra de finansiella verksamheterna. Detta och konsekvenserna av det kan på ett tydligt sätt konkretiseras i två avseenden:

- (1) De statligt kontrollerade skyddsneten, främst genom statens funktion som upprätthållare av lender-of-last-resort* (långgivare-i-sista-instans), blir obrukbara.⁶⁹ Detta eftersom de är knutna till respektive valutaområdes statliga centralbank, samtidigt som någon statstrascendent bank som kan upprätthålla denna funktion på ett internationellt plan aldrig upprättats.⁷⁰
- (2) Staters möjligheter att styra och övervaka kreditvolymen, valutaflöden och räntor på den egna nationella marknaden minskar markant eftersom pengar kan undandras till en annan jurisdiktion, om de som kontrollerar valutaflödet inte finner regleringarna rimliga.

* Med lender-of-last-resort (långgivare i sista instans) avses en "bankernas bank" vars syfte är att lösa eventuella kreditförluster i en bank när denna inte klarar av dem och står inför konkurshot. Bankernas bank blir då en långgivare i sista instans och anses nödvändig för att hindra bankkonkurser som kan skapa dominoeffekter som i förlängningen skulle hota det finansiella systemet i stort. För även om riskerna i första hand berör de direkt involverade parterna (långgivare och låntagare) påverkas också andra finansiella aktörer och verksamheter eftersom dessa inte är separerade utan sammanvävda med den övriga finansverksamheten. I vanliga fall fyller respektive valutaområdes (statliga) centralbank denna funktion, men någon motsvarighet för internationella finansverksamheter finns inte.

Statliga divergenser och regleringsförsök

De problem detta innebär för staters möjligheter att garantera och styra finansiella flöden förefaller dock inte på allvar ha gått upp för berörda centralbanker och myndigheter förrän efter flera år av handel.⁷¹ Så länge verksamheten var tämligen okänd och inte skedde i någon större utsträckning var den sällan något som statliga myndigheter och politiska beslutsfattare hade något tydligt förhållningssätt till. Ett sådant blev dock vanligare i takt med att allt större tillgångar överfördes offshore och det fick återverkningar på den statliga verksamheten.

De förhållningssätt som sakta men säkert formulerades varierade dock och gick inte sällan stick i stäv med varandra. Detta berodde på att marknaderna hade vitt skilda konsekvenser för staterna. För somliga innebar de att staterna kunde få sina finansieringsbehov infriade på ett förmånligt sätt, för andra att de kunde locka till sig vinst- och välståndsgenererande finansverksamhet på egen mark, medan den för åter andra innebar problem med att behålla ifrågasvarande kontroll- och styrningsmöjligheter.⁷² Dessa skilda konsekvenser har försvårat kollektiva regleringar av offshore-baserade finansiella verksamheter, och under långa perioder förefaller frågan inte ens ha varit aktuell. Några regleringar på internationell basis – eller egentliga initiativ till sådana – kom därför inte till stånd under 1960-talet.⁷³

I början av 1970-talet blev det marknadskontrollerade kapital som ackumulerats på offshore-marknaderna i form av eurodollar dock så omfattande, och dess ägares intressen så vitt skilda från det monetära system med fasta växelkurser som skapats i Bretton Woods, att systemet var i fara. De amerikanska myndigheterna agerade genom att i augusti 1969 för första gången införa regleringar som slog mot utlandsbaserad finansverksamhet. G10-staternas* centralbanker kom inom ramen för en nybildad kommitté, *Euro-kommittén (The Euro-currency Standing Committee*, sedan januari 1999 *Committee on Global Financial System*), i juni 1971 överens om att "... inte 'parkera' icke önskvärda överskott av sina officiella valutareserver på eurovalutamarknaden, som tidigare hade skett ...".⁷⁴

På detta sätt försökte man hindra utflödet av kapital som kunde hjälpa aktörerna på offshore-marknaderna att agera på egen hand. Regleringarna fick viss effekt, men de infördes för sent för att Bretton Woods-avtalet skulle kunna upprätthållas till rimliga kostnader.⁷⁵ Som en följd av kapitalets påtryckningar och spekulationer sviktade systemet. Valuta efter valuta tvingades lämna systemet, och till sist kunde inte ens USA upprätthålla sin roll som politisk garant för det.⁷⁶ I augusti 1971 avsåg USA denna roll och systemet föll samman.⁷⁷

* G10-gruppen (*Group of Ten*) består av världens rikaste industrinationer. Sedan början av 1960-talet möts de kontinuerligt för att diskutera och samarbeta i ekonomiska frågor, i synnerhet monetära och finansiella. Gruppen består av Belgien, Frankrike, Italien, Japan, Kanada, Nederländerna, Storbritannien, Sverige, Tyskland och USA. I gruppen ingår numera oftast även Schweiz.

De internationella monetära aktiviteterna kom därigenom att övergå från att ha varit politiskt reglerade till att styras av marknadslogikens utbud och efterfrågan. Det innebar ett ökat risktagande och skapade en stark oro bland många (statliga) aktörer, särskilt eftersom inget säkerhetssystem med riktlinjer för exempelvis lender-of-last-resort etablerats i internationella sammanhang. Vid tiden för Bretton Woods-systemets fall ansågs det förvisso självklart att ett nytt mellanstatligt system med reglerade valutakurser skulle upprättas, men trots försök lyckades det inte.⁷⁸

Däremot har det varit lättare att samarbeta och etablera kollektiva handlingsprogram när det gäller de säkerhetsmässiga aspekterna. Som ett direkt resultat av de finansiella krascher med internationell räckvidd och anknytning till offshore-verksamhet som inträffade 1973-74, upprättade G10-staterna med Luxemburg och Schweiz i december 1974 *Baselkommittén (Basel Committée on Banking Supervision)*.⁷⁹ Baselkommittén är nära knuten till *Bank for International Settlements (BIS)*,⁸⁰ "centralbankernas centralbank". BIS har sedan 1963 fört statistik på området. Baselkommittén fick i uppdrag att utgöra ett forum för att diskutera och skapa gemensamma handlingsprogram för övervakning av internationella finansmarknader. Kommittén har arbetat med att söka upprätta ansvarsprinciper för lender-of-last-resort och kom med sina första rekommendationer 1975. Dessa har därefter formaliserats och reviderats 1983 och 1992 samt kompletterats med riktlinjer på andra områden.⁸¹

Regleringarna misslyckas – offshore-verksamheten ökar

De överenskommelser som upprättades hade det gemensamt att de såväl upprättades mellan som riktades mot statliga aktörer. Några restriktioner som skulle rikta sig mot icke-statliga aktörer, såsom kommersiella banker och multinationella bolag, avtalades inte. Överenskommelserna hade sålunda en tämligen defensiv hållning. Det handlade om att övervaka och skydda på avstånd snarare än att genom progressiv reglering gå in och styra marknads inriktning. Det kan förvisso tyckas att konsekvenser och händelser som de som har beskrivits ovan borde ha skapat en så negativ inställning bland statliga intressenter, att de samfällt skulle ha gått in hårdare för att styra offshore-marknaderna. Förmodligen var dessa staters intressen allt för olika för att detta skulle kunna ske. Dessutom fanns en rädsla bland många att regleringar skulle få finansiella aktörer att flytta sina tillgångar utanför alltför reglerande jurisdiktioner.⁸²

Detta visade sig vara en välgrundad rädsla. I samband med Bretton Woods-systemets fall och åren därefter flöt allt stridare strömmar av det kapital som verkade inom offshore-marknaderna till OFC:s utanför G10-staterna. Förvisso omsatte offshore-marknaderna stora summor redan före ingången av 1970-talet, men under detta årtionde ökade de i svindlande fart.⁸³ Genom den grund av alternativa investeringsplatser som etablerandet av OFC:s på 1960-talet innebar, fanns nu alternativa investeringsplatser med allt bättre kommunikationer fär-

diga att tas i bruk. Därmed fanns det vare sig några juridiska eller materiella hinder som motverkade de incitament till att flytta verksamheten som regleringarna skapade. Giovanni Arrighi konstaterar:

... precis som newyorkbankerna tio år tidigare hade svarat på Kennedyadministrationens försök att reglera deras utlandsoperationer genom att flytta dem till den Londoncenterade eurodollarmarknaden, reagerade i mitten av 1970-talet den USA-ledda bankgemenskap som kontrollerade den utvidgade Londonbaserade eurodollarmarknaden på G10-gruppens långt mildare regleringsförsök med att flytta affärerna ännu längre bort till verkligt fjärran marknader, många av dem belägna i forna brittiska kolonier.⁸⁴

De regleringsförsök som gjordes hindrade således inte marknadernas fortsatta expansion. Några större förändrande effekter fick de inte heller. I praktiken kom såväl försöken att upprätta en lender-of-last-resort som de få initiativ om gemensamma regleringar som lanserades, att falla platt till marken. Det visades med all önskvärd tydlighet då italienska Banco Ambrosios Luxemburgfilial kollapsade 1982 och ingen statlig myndighet ville ta ansvar för dess skulder.⁸⁵ Detta föranledde förvisso Baselgruppen att 1983 revidera sina riktlinjer gällande lender-of-last-resort, men man lyckades inte göra detta på ett klagrande sätt.⁸⁶

“If you can't beat them, join them” – Avregleringar och upprättandet av offshore-zoner onshore

I slutet av 1960- och i början av 1970-talet upplevde amerikanska myndigheter verksamheten i de offshore-centra som formerades i Karibien allt oftare så störande för säkerheten i det amerikanska finansiella systemet och för möjligheterna att kontrollera makroekonomiska förhållanden, att myndigheterna började försöka stävja verksamheten.⁸⁷ De amerikanska skattemyndigheterna hade omfattande resurser till sitt förfogande. Med hjälp av olika underrättelseorgan genomfördes omfattande operationer för att avslöja amerikanska företag och privatpersoner som misstänktes använda OFC:s på ett illegalt sätt.⁸⁸ Detta ledde till fientliga kontroverser mellan USA och ett flertal OFC:s under 1970-talet. OFC:s som Bahamas och Caymanöarna vägrade att lämna ut uppgifter om amerikanska privatpersoners och bolags verksamheter – även i de fall amerikanska (skatte-)myndigheter kunde anföra goda skäl för att den verksamhet de ville undersöka var av brottslig karaktär. Öarnas hårdhudade inställning i kombination med påtryckningar från tunga amerikanska finansiella intressen gjorde att USA, i samband med övergången till 1980-talet, ändrade strategi.⁸⁹ De avbröt samarbetet med många offshore-präglade jurisdiktioner och inrättade i oktober 1980 en form av licens, benämnd *International Banking Facilities (IBF)*.⁹⁰ Med denna kunde banker handha finansiell verksamhet i USA, med lättnader som gjorde dem mer eller mindre likvärdiga med offshore-verksamhet.⁹¹ Man inrättade således offshore-zoner onshore (!)⁹²:

With the active encouragement of the New York banking community, particularly Citibank and Chase, the US came to the conclusion that „if you can't beat them, join them”. A swift volt-face-took place, culminating in the establishment of the New York off-shore market.⁹³

Förvisso kringgärdades licensen av en hel del regleringar,⁹⁴ men den innebar ändå omfattande lättnader som syftade till att få den bångstyriga finansmarknaden att hålla sig på hemmaplan. Genom avskaffandet av många av 1960-talets regleringar tog dessa lättnader sin början 1974-75, accelererade i slutet av 1970-talet och befästes under 1980-talet. De gav de amerikanska bankerna och finansiella institutionerna kraftigt vidgade handlingsmöjligheter som fick dem att hålla sig i USA⁹⁵:

[Efter] ... att på 1960-talet ha "migrerat" från New York till London och på 1970-talet därifrån till "verkligt" transoceana penningmarknader världen över, kunde på 1980-talet den newyorkska finanselitens operationer äntligen recentraliseras till hemorten ...⁹⁶

Liknande grepp togs snart av andra stater med stora finansiella centra, främst Storbritannien och Japan. Förändringarna var till stor del betingade av de amerikanska förhållningssätten och dess konsekvenser, i form av ökad konkurrens. New Yorks IBF kom nämligen snabbt att bli framgångsrik och New York blev det näst största euromarknads-centret efter London. London svarade med avregleringar i snabb takt.⁹⁷ Detta föranledde i sin tur det under 1970-talet framväxande finanscentret i Tokyo att 1984 börja en avregleringsprocess som ledde till att man i december 1986 etablerade *Japanese Offshore Market (JOM)* – en motsvarighet till den amerikanska IBF-licensen. Också JOM har rönt stor framgång.⁹⁸

Förändringarna utgjorde de ledande i det som av Giovanni Arrighi har betecknats som den "avregleringskampanj" som genomfördes i västerlandet under 1980-talet.⁹⁹ Under beteckningen "Big Bang" fortsatte avregleringarna av de finansiella marknaderna i Storbritannien 1986, och de flesta andra finansiella centra och stater i triaden Västeuropa, Nordamerika och Japan följde efter.¹⁰⁰

Offshore-verksamhet och skatteparadis – i dag och i framtiden

Tillväxt och utbredning

I slutet av 1990-talet fanns finansiella centra som klassas som skatteparadispräglade finansiella offshore-centra i stora delar av världen. Antalet uppgick till ett 50-tal.¹⁰¹ Därtill kan läggas de jurisdiktioner som tillämpar skatte- och regleringsfrihet inom något snävt avgränsat område, såsom den amerikanska IBF-licensen.

Figur 1: Skatteparadispräglade offshore-centra i världen

Afrika	Europa	Nord- och Sydamerika
Liberia	Andorra	Anguilla ¹
Mauritius*	Cypern*	Antigua
Seychellerna	Gibraltar ¹ *	Aruba*
	Guernsey ^{1,7} *	Bahamas*
	Isle of Man ¹ *	Barbados*
Asien	Jersey ¹ *	Belize
Cook Island ³	Liechtenstein	Bermuda ¹ *
Hong Kong ⁵ *	Luxemburg	Brittiska Jungfruöarna ¹
Labuan ⁴	Malta*	Caymanöarna ¹ *
Macau ⁵	Madeira ²	Costa Rica
Marshallöarna	Monaco	Dominikanska republiken
Nauru	Schweiz	Grenada
Niue ³		Montserrat ¹
Singapore*	Mellanöstern	Nederländska Antillerna ⁶ *
Tonga	Bahrein*	Panama*
Vanuatu*	Libanon*	St. Kitts och Nevis
Västra Samoa		St. Lucia
		St. Vincent & Grenadinerna
		Turkos & Caicos ¹

Noter: ¹ Utgör United Kingdom Crown Dependencies alt. United Kingdom Dependent Territories.

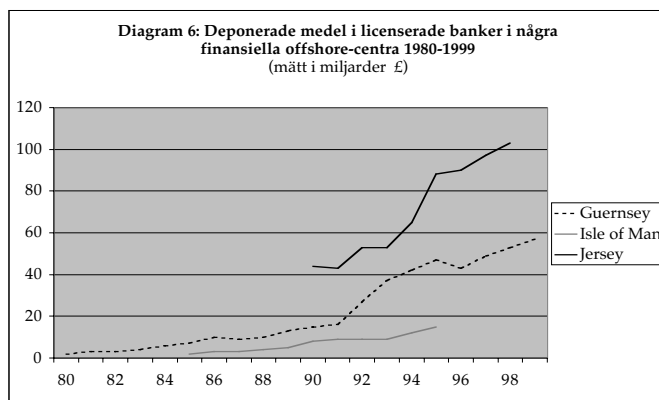
² Tillhör Portugal. ³ Tillhör Nya Zeeland. ⁴ Tillhör Malaysia. ⁵ Tillhör Kina. ⁶ Tillhör Nederländerna. ⁷ Till Guernsey räknas även Sark och Alderney. * Medlem av OGBS (*Offshore Group of Banking Supervisors*).

Kriterier och anmärkningar: Med skatteparadispräglade offshore-centra avses i allmänhet jurisdiktioner som tillåter banker och bolag att bedriva offshore-verksamhet och samtidigt undantar dem från skatt och regleringar som normalt gäller för onshore-verksamhet. Jurisdiktioner som enbart tillåter detta inom snävt avgränsade områden upptas inte i listan, vilket förklarar frånvaron av t.ex. USA, Japan, Thailand, Uruguay och Irland (Dublin).

Det bör påpekas att gränsdragningarna är svåra att göra i konkreta fall och att resp. jurisdiktions lagverk är i ständig förändring. Därför ska listor som dessa behandlas med viss försiktighet.

Källor: I allmänhet härrör uppgifterna från respektive jurisdiktions centralbank eller finansiella övervaknings- och kontrollorgan. För en jämförelse, se främst Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs 1999, men även Hampton 1996:4-9 och Levi m.fl. 1998:29 f.

London fortsätter att vara offshore-marknadernas obestridliga centrum och någon avtrappning i verksamhetens omfattning har inte skett.¹⁰² Genom (av)regleringar och satsningar på den infrastruktur som krävs för finansiell verksamhet har de jurisdiktioner som sökt locka till sig offshore-verksamhet fortsatt att växa. Somliga menar att 1980- och 1990-talens avregleringar gjort att skillnaderna mellan olika länders regelverk minskat och att den praktiska betydelsen av distinktionen mellan on- och offshore därför börjat suddas ut.¹⁰³ Detta är möjligen riktigt när det gäller de typer av regleringar som en gång präglade offshore-verksamheten, såsom kassareservskrav och räntenormeringsregler som syftade till att (primärt) kontrollera och styra finansiell verksamhet. Det är dock knappast fallet vad gäller skatte- och avgiftssystem, där skillnaderna är oerhört stora. Dessa blir dessutom allt mer relevanta eftersom avregleringar gör arbitrage* möjligt, och allt fler personer och organisationer agerar på ett globalt plan. Avregleringar och onshore-baserade offshore-centra ledde under 1980-talet till en början till att en del aktörer flyttade ”hem” sitt kapital – till nackdel för olika OFC:s. Bortfallet kompenseras dock snabbt av andra aktörer, till exempel av dem som började utföra tjänster åt extremt välbärgade privatpersoner genom ”private banking”.¹⁰⁴

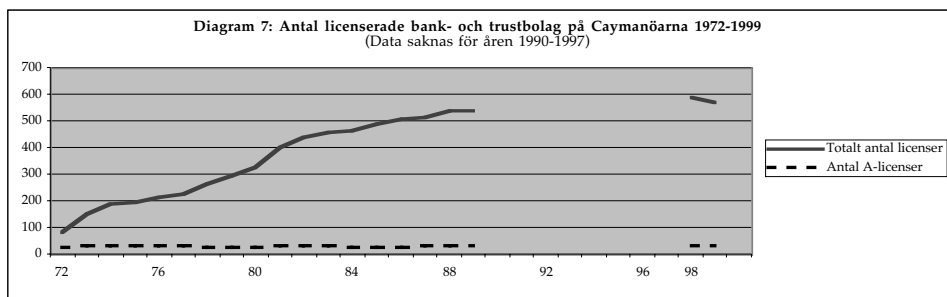
Källor: Guernsey Financial Services Commission, Isle of Man Financial Supervision Commission och Jersey Financial Services Commission.

Vare sig man mäter i antalet OFC:s, antalet licensierade banker och bolag eller värdet på deponerande tillgångar offshore, växer verksamheten kontinuerligt.¹⁰⁵ Utöware är så gott som alla världens stora bokförings- och revisionsbyråer, banker och multinationella bolag. Bara på Caymanöarna är alla medlemmar av ”Big Five”*** representerade tillsammans med nära nog alla världens 50 största banker.

* Termen arbitrage tillämpas vanligen på handel med valutor och värdepapper där man utnyttjar olika typer av kursskillnader (obalanser, divergenser) i tid och rum för att placera om sina valutor eller värdepapper för att på så sätt vinna ekonomiskt på det.

** ”Big Five” är beteckningen på världens främsta bokförings- och revisionsbyråer: Arthur Andersen, PriceWaterHouseCoopers (sammanslagning av Price Waterhouse och Coopers & Lybrand), Deloitte & Touche, Ernst & Young och KPMG.

I februari 2000 var 571 bank- och trustbolagslicenser i bruk på Caymanöarna och av dessa hade bara 31 skaffat sig den A-licens som krävs för att bedriva verksamhet med bofasta. Resterande bolag hade enbart den B-licens som bara berättigar att bedriva utlandsrelaterad verksamhet. Bland stora och ärevördiga banker som amerikanska Citibank, japanska Sumitomo, brittiska Rotschilds och tyska Deutsche Bank återfinns även svenska Förenings Sparbanken och Skandinaviska Enskilda Banken.¹⁰⁶

Källor: Roberts 1992, figur 6 och Cayman Islands Monetary Authority.

Diversifiering och specialisering

Det förefaller som att offshore-verksamheten under 1960- och 70-talen företrädesvis handlade om en överföring av redan existerande och tämligen sedvanliga finansiella verksamheter offshore, medan verksamheten under 1980- och 1990-talen har kompletterats med allt fler innovativa produkter och ökad kompetens.¹⁰⁷ Offshore-verksamhet har dock alltid präglats av såväl denna överföring som av innovativa finansiella instrument och tekniker, så om det har skett någon reell förändring är svårt att säga. Klart är dock att det finns ett omfattande utbud av finansiella produkter och tjänster och att offshore-branschen i dag är en diversifierad sådan. Allt fler av dess aktörer har därtill utvecklat och specialiserat sig på nischer inom fältet, snarare än att "… competing to provide all services and products to differentiate clients … they may each provide different services and products to the same clients within the corporate network."¹⁰⁸

Detta tycks till stor del ha möjliggjorts genom att många multinationella banker och betydelsefulla bolag har etablerat filialer i olika OFC:s, och sökt att¹⁰⁹

… make use of the qualitative differences between OFCs rather than seeking to construct the Bahamas and Cayman as identical places for offshore finance.¹¹⁰

På så sätt har dessa bolag verkat som kraft för den specialisering som skett. En konkurrens som skulle ha kunnat leda till ett "race-to-the-bottom" vad gäller regleringar och övervakning och slå ut en del OFC:s, har hindrats till förmån för en mer kvalitativt inriktad verksamhet.¹¹¹

Konkurrens och statushierarkier

Den konkurrens som ett ökat utbud av offshore-relaterade finansiella instrument och tjänster inneburit har åtföljts av en statushierarki mellan olika OFC:s.¹¹² Medan OFC:s som Caymanöarna, Isle of Man och Jersey i dag tillhör de mer välnummerade, är det omvända fallet med Antigua och Anguilla, Cook Island, Montserrat, Panama och Seychellerna. Caymanöarna kan stoltsera med att vara ett finansiellt center dit de främsta i branschen förlägger sin verksamhet, medan Anguilla och Antigua ofta sägs "... attracted more interest from international investigators than financial institutions."¹¹³ Följden blir att de väletablerade kan kosta på sig att tacka nej till verksamhet de inte vill ha, medan andra får ta det som blir över. Detta kan illustreras av den bankman på Gibraltar, som på frågan om han ofta brukade tacka nej till kunder med tveksamma juridiska och moraliska uppsåt svarade följande:

Visst händer det, men vi är ju inte lika etablerade som till exempel Luxemburg och Jersey. Vi i Gibraltar har inte lika lätt att säga nej till affärer.¹¹⁴

Konkurrensen gör att de centra som söker marknadsföra kvalitet blir sårbara för skandaler och krascher av olika slag. Sådana händelser kan skrämja iväg de mest inkomstbringande kunderna, dvs. multinationella banker och företag och välbärgade privatpersoner från triaden USA, EU (Europeiska Unionen) och Japan. För kunderna är skandaler av olika slag sällan bra för affärerna. Skandaler har dessutom ofta lett till att politiker och myndighetsföreträdare i triadstaterna agerat negativt mot skatteparadispräglade jurisdiktioner och krävt förändringar.¹¹⁵ De små och oerfarna spelarna på arenan ställs därmed ofta inför ett dilemma: acceptera alla erbjudanden för att växa och därigenom riskera att såväl beblandas med juridiskt och moraliskt tveksamma affärer som att inlåta sig i konflikt med andra stater, eller tacka nej och riskera att bli utan kunder.¹¹⁶

Resursstarka aktörers möjlighet till "exit", påtryckningar från andra stater och konkurrensen mellan olika OFC:s förefaller vara de viktigaste faktorerna för den systematiskt ökade grad av kvalitativ uppgradering i form av formalisering, reglering och övervakning som skett parallellt med specialiseringen i många OFC:s under de senaste åren.¹¹⁷ Detta har inte skett genom att någon av de inbegripna aktörerna varit förutseende på något sätt, utan har föregåtts av brottslig verksamhet och finansiella krascher som fått konsekvenser som gjort förändringar nödvändiga för att verksamheten ska kunna fortleva.¹¹⁸ Finansiell verksamhet är relativt lättroblig. Det gäller särskilt den del som försiggår offshore genom OFC:s. Verksamheten genomförs snarare i bankers bokföringsböcker och datasystem än utgör realverksamhet på ifrågavarande center, varför den är lätt att flytta om regelverk och annat inte är till belåtenhet. Här inbegrips regelverk och övervakningsorgan som garanterar att pengarna handhas på ett sätt som gör att de inte riskerar att försvinna.

Ur det senare är det möjligt att destillera fram några av de faktorer som skiljer ut de OFC:s som har blivit framgångsrika från dem som inte blivit det. De förstnämnda kännetecknas i regel av följande:

- Lagstiftning som garanterar finansiell verksamhets förmånlighet och konfidentialitet.
- Administration vars kontroll och övervakning av verksamheten hindrar finansiella krascher som skapar osäkerhet bland investerare.
- Väl utbyggd informations- och kommunikationsstruktur.
- Omfattande nätverk och samarbete mellan privata, officiella (statliga) och professionella internt och externt.
- Lokalisering i samma tidszon som ett världsledande finansiellt centrum (helst London, New York eller Tokyo).
- Välutbildad (och engelskspråkig) arbetskraft.
- Politisk stabilitet.

Ökat samarbete mellan OFC:s

Det systematiska upprättandet av bättre regelverk för kontroll av verksamheten har ofta tillkommit genom ett samarbete mellan olika OFC:s. Samarbetet har till stor del möjliggjorts genom specialiseringen och ofta skett genom påtryckningar utifrån, främst från USA.¹¹⁹ Ett exempel på det senare var skapandet av *The Offshore Group of Banking Supervision (OGBS)* i oktober 1980, vilket skedde på anmodan av BIS.¹²⁰

Figur 2: Medlemmar i OGBS

Aruba	Bermuda	Guernsey	Libanon	Panama
Bahamas	Caymanöarna	Hong Kong	Malta	Singapore
Bahrein	Cypern	Isle of Man	Mauritius	Vanuatu
Barbados	Gibraltar	Jersey	Ned. Antillerna	

Källor: Cobb 1998:33, 62 och Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs 1999.

OGBS räknas i dag som en av de viktigaste sammanslutningarna i finansiella sammanhang, utanför G10-staterna.¹²¹ OGBS syftar – åtminstone formellt – till att upprätthålla tilliten till offshore-branschen och dess rykte som ett lönsamt investerings- och etableringsalternativ, och har därför antagit BIS standards för hur internationell bankverksamhet ska bedrivas. Det är oklart om syftet också är att stärka offshore-världens styrka och förhandlingspositioner gentemot starka och till verksamheten kritiska väststater, såsom USA, Tyskland och Frankrike (se längre fram).

I vems intresse bedrivs verksamheten?

Den specialisering och differentiering, formalisering och övervakning som under senare år skett i flertalet OFC:s förefaller ha skett av olika, men väl sammanhängande, faktorer. Den har påverkat såväl etablerade och erkända offshore-centra som mindre och mer obskyra sådana.¹²² Ett väsentligt drag i samman-

hanget förefaller vara att ett och samma bolag etablerat sig i ett flertal OFC:s. Detta har förmodligen sällan skett för att bolagen varit ute efter att stärka vare sig enskilda OFC:s eller helheten av dem. Snarare har det gjorts för att det stärker möjligheten att marknadsföra skilda produkter.¹²³ Som en bankman på Bahamas uttryckte saken i en forskarintervju:

We do not market particular jurisdictions. What we do is we try to satisfy our clients' needs. I think the advantage of having a selection of jurisdictions is that it gives us the flexibility to tailor our product offering to meet the needs of the client and not the other way around.¹²⁴

Det har dock underlättat specialisering och samarbete mellan olika OFC:s, och mönstret går igen både i Amerika och i Europa. Detta reser frågan om vem det är som egentligen styr och utformar verksamheten och i vems intresse den drivs. Det är oklart i vilken grad de internationella bankerna och andra multinationella bolag, inklusive de stora bokförings- och revisionsbyråerna, förmår inverka på det sätt verksamheten bedrivs och lagverken skrivs. Men väl att märka; så gott som alla finansiella offshore-centra som utgör skatteparadis och sekretessfristater är mycket små statsbildningar, eller "dependencies", med en mycket liten befolkning. De besitter inte på långa vägar vare sig möjligheten att kontrollera all den verksamhet som bedrivs på eller genom dessa öar eller den professionella kompetens i finansiell verksamhet som krävs för att styra och utforma den.¹²⁵ Detta gäller över hela linjen, vare sig det handlar om Bahamas, Montserrat, Isle of Man eller Luxemburg. Stora delar av arbetskraften är inhyrd, och det tillhör inte ovanligheterna att såväl banker som stora bokförings- och revisionsbyråer inte bara konsulteras utan därtill är djupt involverade i många av de koncept som senare blir regelverk i dessa jurisdiktioner.¹²⁶ Under 1990-talet har det skett på exempelvis Jersey i så stor utsträckning att det föranlett forskare på området att beskriva denna lilla jurisdiktion som "captured" av det internationella finanskapitalet och att dess regelverk varit "for hire".¹²⁷

Det är sant att dessa små OFC:s inbringar stora inkomster från offshore-verksamhet och att de i flera avseenden har gjort sig beroende av dem.¹²⁸ Det finns dock de som menar att verksamheten bara förmår gynna en "elit" på dessa öar, som inte sällan har ett svagt fungerande rättsligt och demokratiskt system.¹²⁹ De menar också att möjligheterna att bedriva och leva av annan verksamhet på öarna har dränerats på grund av satsningen på den finansiella offshore-verksamheten, och konsekvenserna av den.¹³⁰

Städa upp, slå igen eller gå "off-planet"? **Offshore-verksamhet och skatteparadis i framtiden**

Under senare år har många stater och mellanstatliga organisationer i väst reagerat allt mer negativt gentemot verksamhet som direkt eller indirekt är knuten till OFC:s.¹³¹ Det har skett dels genom att man ägnat toppmöten och konferenser åt frågan, dels genom att man upprättat organisationer med uppgift att granska verksamheten och skapa policy- och handlingsprogram kring den. Det kritiska riktiga inriktningen är inte offshore-principen i egentlig mening, utan de

villkor som offshore-verksamhet kan bedrivas under på OFC:s, och de konsekvenser villkoren får. De negativa reaktionerna, till vars främsta företrädare hör USA, Frankrike och Tyskland, rör främst tre områden:

- (1) Att de underlättar och möjliggör olika typer av ekonomisk och organiserad brottslighet, såsom penningtvätt, narkotikabrott, bedrägerier, skattebrott, kapitalflykt och insiderbrott.
- (2) Att de ägnar sig åt en osund form av skattekonkurrens som utgör ett hot mot långsiktig ekonomiskt tillväxt, sysselsättning och välfärd.
- (3) Att de utgör ett hot mot säkerheten i det globala finansiella systemet, dels som en följd av de två nämnda orsakerna, dels på grund av att offshore-verksamhet i högre grad än annan finansiell verksamhet präglas av interbank- och off-balance-sheet-finansiering*.¹³²

De negativa reaktionerna har omsatts i en mängd olika organ, där de främsta exemplen i sammanhanget torde vara skapandet av *The Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)* 1989 och OECD:s arbete under rubriken *Harmful Tax Competition*.¹³³ Relevant arbete bedrivs dock även inom EU, FN, BIS och en del andra mindre kända mellanstatliga sammanslutningar.¹³⁴

FATF skapades av G7-staterna** och är en mellanstatlig organisation som syftar till att bekämpa penningtvätt och brott relaterade till denna.¹³⁵ För att stävja brott har organisationen utarbetat rekommendationer som den söker etablera som internationell standard genom att få stater att infoga dem i sina respektive lagverk.¹³⁶ FATF har under våren 2000 granskat benägenheten hos stater som klassas som skatteparadis att implementera dessa rekommendationer. De stater som inte gör det har stämplats som "icke-samarbetsvilliga organisationer", och man planerar sanktioner mot dem.¹³⁷ FATF har inte någon formell makt, men dess arbete förefaller ändå ha varit framgångsrikt.¹³⁸ Allt fler av de offshore-präglade skatteparadisen tycks i dag vara beredda att samarbeta med andra staters myndigheter, även om det i regel är omständigt och enbart gäller grov brottslighet, såsom narkotikabrott.¹³⁹ Handlar det om verksamhet som inte utgör brott inom dessa OFC:s är det som regel kalla handen. Därför ger de sällan någon hjälp med att komma åt skattebrott.¹⁴⁰ Inställningen hos Luxemburgs nuvarande justitie- och budgetminister Luc Frieden är representativ för de flesta av dem:

Vi är definitivt varken skattmasar eller poliser åt andra länder. Det åligger varje lands myndigheter att se till att deras skattebetalare betalar de skatter de ska i sitt eget land. [...] Vi ger inte rättshjälp när det handlar om skatteflykt, däremot när kriminella aspekter finns med.¹⁴¹

* Med off-balance-sheet-finansiering avses de (om)placeringar av finansiella instrument som en bank (eller annat företag) gör utan att de tas upp och syns i balansräkningen. Möjligheten att göra detta är vanligen begränsad av regelverk och ses ofta som en del av det som går under beteckningen "kreativ bokföring". För närmare problembeskrivning, se Naser 1993.

** Med G7-staterna avses världens mäktigaste stater: Frankrike, Italien, Japan, Kanada, Storbritannien, Tyskland och USA. Ingår Ryssland talar man om G8-staterna. Staterna utgör en grupp som fyller roller liknande dem som den tidigare nämnda G10-gruppen har.

Luxemburg, liksom Schweiz, tillhör de länder som reserverat sig mot de riktlinjer som OECD:s arbete under *Harmful Tax Competition* har lett fram till.¹⁴² Detta arbete initierades av G7-staterna 1996. På deras anmodan har OECD skapat ett forum för diskussion om skattekonkurrens stater emellan – *Forum on Harmful Tax Practices* – och dess skattekommitté har iscensatt ett omfattande arbete för att klargöra effekterna av vad de betecknar som skadlig skattekonkurrens och granska de stater som anses bedriva sådan. Arbetet har hitintills lett fram till rapporter och policydokument som är riktade mot världens skatteparadis. Det mest uppmärksammade dokumentet torde vara den ”svarta lista” över skatteparadispräglade jurisdiktioner som bedriver så kallad skadlig skattekonkurrens. Listan offentligjordes i juni 2000 och omfattar ett 30-tal jurisdiktioner som man planerar sanktioner mot.¹⁴³

Försök att på liknande sätt stävja OFC:s sker även inom EU, om än indirekt. Olika förslag till att stävja penningtvätt och liknande former av ekonomisk brottslighet som sker genom offshore-verksamheter i skatteparadis, har funnits bland huvudpunkterna på EU:s toppmöten.¹⁴⁴ Inom EU sker sedan flera år tillbaka även förhandlingar om gemensamma skattsatser och informationssystem. I förhandlingarna har Tyskland och Frankrike, med starkt stöd av de flesta andra medlemsstater – däribland Sverige – varit de som hårdast drivit förslaget om att sådana måste upprättas.¹⁴⁵ Eftersom det är just de nämnda staterna som antas ha störst andel ”flyktkapital” på bankkonton i Luxemburg och andra OFC:s är deras agerande lika förståeligt som deras som hårdast motsatt sig en uppgörelse, nämligen Storbritannien och Luxemburg.¹⁴⁶ Trots att toppföreträdare inom EU redan 1997 menade att en uppgörelse var så gott som klar har förhandlingarna gång på gång gått i stå.¹⁴⁷ De har dock ständigt återupptagits, vilket förmodligen beror på att företrädare för de flesta EU-stater är oroade över de konsekvenser i form av eroderande skattebaser och okontrollerad finansiell verksamhet som OFC:s möjliggör.¹⁴⁸ Efter segdragna förhandlingar slöts i juni 2000 en uppgörelse som innebär att samtliga stater senast år 2010 ska informera varandra om de tillgångar som medborgare i andra EU-stater placerat i deras finansiella system. Uppgörelsen träder i kraft om de efterföljande förhandlingarna – också med icke EU-stater – om detaljerade villkor går i lås före utgången av 2002. Fram till 2010 gäller en övergångslösning som innebär att en stat kan välja att ta ut en anonym källskatt på utländska sparkunders kapital i stället för att underställa sig informationsplikten.¹⁴⁹

Genom det arbete som pågår inom exempelvis EU, OECD och FATF är (den skatteparadispräglade) offshore-verksamheten mer ifrågasatt än någonsin tidigare. De statliga myndigheterna i Japan, USA och Australien är inte heller välviljigt inställda till OFC:s.¹⁵⁰ Och väl att märka; så gott som samtliga av de största och mest framträdande OFC:s utgör inga självständiga stater utan är knutna till andra stater, främst Storbritannien.¹⁵¹

Möjligheterna finns således att skatteparadis och sekretessfristater kommer att tvingas reglera och beskatta i högre utsträckning än vad som är fallet i dag. Det

finns dock en hel del som verkar i motsatt riktning. Aktioner mot skatteparadis-präglade OFC:s försvåras av det faktum att det finns många OFC:s runt om i världen som står på kö för att få ta hand om kapital, om regleringar eller sanktioner gentemot exempelvis europeiska OFC:s införs.¹⁵² I en värld där konkurrensen ökar och verksamhetsmönstret blir allt mer inter- och transnationellt inriktat ökar förmodligen ständigt incitamenten att använda sig av offshore-verksamheter. Samtidigt gör statliga avregleringar och allt bättre informations- och kommunikationssystem att möjligheterna att realisera dessa incitament ökar.¹⁵³ Förmodligen har därför varken offshore-verksamheter eller OFC:s nått vare sig vägs ände eller är på väg att retirera – skatteparadis och sekretessfristater eller inte. Kanske får Mark Hampton rätt när han skriver följande:

If the blocs become strictly protectionist to develop the economies of their internal markets, then the outlook for nearby OFCs is very uncertain. Alternatively, it seems more likely that each bloc will still require OFCs on the periphery to act as staging posts for inward investment into the large internal markets.¹⁵⁴

Och om ageranden som på allvar skulle hota dem trots allt skulle sättas i verket finns det från de allra mest ivriga förespråkarna för verksamheten planer på att lösa även detta. Nyligen skapade officiella företrädare för verksamheten en världsomspännande lobbyorganisation för offshore-världens intressen. På den privata sidan finns mängder av organisationer och sammanslutningar som informerar om offshore-verksamhet och verkar för dess spridning.¹⁵⁵ En av de mer drivande är *Offshore Profit Center*.¹⁵⁶ I det nyhetsbrev som de ger ut varje vecka menade Roger Smith för en tid sedan (med referens till en brittisk översyn av sina OFC-präglade kronkolonier) att det finns lösningar som inte alls är att förakta, och med vars hjälp man kan undkomma regleringar som skulle hindra fortsatt offshore-verksamhet:

Where will all this lead? It's hard to predict the future in this regard, but ... [...] The demand for offshore services will grow exponentially, as various governments try to stop the flow of money offshore. This demand will generate "new" services that may be a lot harder to stop. For example: the internet represents a "cyber" world. And there is nothing to stop a bank from becoming a true cyberbank – with no known place of above (geographically speaking).

Thinking even further ahead, it is possible that a bank could be located off-planet, literally a computer on a satellite. This may sound a little far-fetched right now. But is it? Such a bank would have no territorial location and would not be subject to any of Earth's laws. It would be hard to touch - unless of course someone tried to shoot it down! But the point I'm trying to make is: IF offshore centres start to feel the „pressure“ from bully-boy nation-states, you can be sure that alternatives will arise to meet the burgeoning demand for the services they currently provide.¹⁵⁷

Noter

- ¹ Hirst & Thompson 1998:9, Beck 1997/1998:23, 33-37, 51 ff., Giddens 1990/1996:71-77, Sassen 1996:vii och Weiss 1998, kapitel 6. Jämför Held 1996/1997, kapitel 5-6, 12.
- ² Afrell 1998:33, Castells 1996/1999:103 f. och Weiss 1998:178.
- ³ Leyshon & Thrift 1997:70 ff., Elmér m.fl. 1992:139-141 och Hirst & Thompson 1998:42-44.
- ⁴ Castells 1996/1999:103 f., Elmér m.fl. 1992:139-141 och Leyshon & Thrift 1997:70 ff.
- ⁵ Hirst & Thompson 1998:50-56 och Weiss 1998:178 ff.
- ⁶ Se exempelvis Arrighi 1995, Castells 1996/1999:103 f., Fontala 1998, Lewis & Davis 1987:256 f. och O'Brien 1992.
- ⁷ Castells 1996/1999:103 och Leyshon & Thrift 1997. Kapitel 10.
- ⁸ Robinson 1994/1998 respektive Martin & Schumann 1996/1997.
- ⁹ Martin & Schumann 1996/1997:79 f.
- ¹⁰ För ett par tydliga exempel på detta, se de nyligen producerade TV-dokumentärerna "Penningtvättarna" (byggd på Robinson 1994/1998) och "Att råna ett land". Dessa har fått stor internationell uppmärksamhet och sänts i många länder. De sändes nyligen i Sveriges Television (SVT) i form av Dokument Utifrån; 980923 respektive 990929. Se vidare <http://www.svt.se/rapport/dokument/tidigare.htm>.
- ¹¹ För en ingång till relationen mellan finansiella offshore-marknader/skattebrott och ekonomisk/organiserad brottslighet, se främst Levi m.fl. 1998. Se vidare exempelvis Blum 1984, Naylor 1987, Robinson 1994/1998, Hampton 1996b, Roberts 1992, kapitel 6 och Hagen 1989:127-128.
- ¹² Se vidare Engdahl 1999.
- ¹³ Hampton 1996a:51-54, 65 och Versluysen 1981:23 f. Se även Bell 1973:8, Bergendahl 1991:53, Einzig 1972:389, Mendelsohn 1980:19, Palan 1999:32, Roberts 1992:59 och Strange 1971:207.
- ¹⁴ Bell 1973:9, Bergendahl 1991:53, Einzig 1972:389, Hampton 1996a:44, Palan 1998a:63, Reed 1998:99 f., Strange 1971:207, Walmsley 1996:21 och Yeager 1976:434.
- ¹⁵ Med likvida medel avses medel som är direkt tillgängliga för betalning (av exempelvis skulder). Ett finansiellt instrument (värdepapper) är sålunda en likvid tillgång om man snabbt och till låg kostnad kan omsätta det i pengar. I de fall det tar tid och kräver resurser för att så göra räknas det inte som en likvid tillgång. Likviditet ska därför skiljas från soliditet, vilket betecknar ett företags finansiella stabilitet och betalningsförmåga på lång sikt.
- ¹⁶ Hampton 1996a:55 och Odhner 1992:78.
- ¹⁷ Odhner 1992:99.
- ¹⁸ Att en valuta är konvertibel innebär att den är växlingsbar och därmed kan användas för betalningar ställda (denominerade) i en annan valuta. Jämför Versluysen 1981:23.
- ¹⁹ Mendelsohn 1980:22. Se även Odhner 1992:78.
- ²⁰ Bell 1973:8 f. Se även Odhner 1992:78.
- ²¹ Ansamlingen skedde som en följd av att (1) brittiska bolag gjort omfattande och framgångsrika affärer med USA och (2) Kina, Sovjetunionen och östblocksländerna genom handel med USA erhållit amerikanska dollar som de börjat omplacera från amerikansk mark till banker i London, Paris och Zürich. Det senare skedde för att

- ifrågavarande stater genom att behålla dessa tillgångar som dollar kunde upprätthålla förutsättningarna för en självständig handel med USA och andra västländer. Samtidigt ville man dels skydda tillgångarna och frånta USA möjligheten att frysa dem i de fall relationerna dem mellan skulle försämrats (något som var rimligt att befara och därtill hade skett tidigare), dels lägga grunden för att i framtiden kunna låna pengar på de europeiska marknaderna. Det senare var de av politiska skäl var nekade i USA. Lösningen på dessa problem blev att placera dollartillgångarna i europeiska banker. Se Bell 1973:8, Einzig 1973:30 f., Hampton 1996a:44, Mendelsohn 1980:19 och Versluysen 1981:18, 22 f., men även Arrighi 1995:363, Johnston 1982:9 f., Lewis 1999:85, Pippenger 1984:282, Roberts 1992:54, Reed 1998:97, och Walmsley 1996:21.
- ²² Eftersom utländsk valuta inte utgjorde ett reguljärt betalningsmedel på den egna marknaden, och därtill inte var konvertibel, var det brukligt att de banker som tog emot depositioner (placeringar) i utländsk valuta i sin tur återinvesterade dem på den marknad där de hörde hemma. Se Lewis 1999:83, 12 och Mendelsohn 1980:19. Jämför Blum 1984:17-21.
- ²³ Arrighi 1995:363, Hampton 1996a:44, Johnston 1983:9 f. och Lewis 1999:85.
- ²⁴ Jämför Johns 1983:28.
- ²⁵ Bell 1973:8, Levich 1998:275, Palan 1998b:633 och Yeager 1976:434.
- ²⁶ Bell 1973:9, Reed 1998:99 f. och Walmsley 1996:21.
- ²⁷ Lindskog 1987:51, Lybeck & Engström 1991:45, Picciotto 1999:59 och Walmsley 1996:21.
- ²⁸ Jämför Walmsley 1996:21.
- ²⁹ Strange 1971:207 och Versluysen 1981:16. Se även Arrighi 1995:363 och Odhner 1992:79.
- ³⁰ Einzig 1965:vii. Se även Mendelsohn 1980:21.
- ³¹ Jämför *The Economist* 1986:68.
- ³² Strange 1971:201 respektive Einzig 1973:75. Se vidare Martin 1994:257.
- ³³ Versluysen 1981:28-29, 42. Se även Blum 1984:20 och Roberts 1992:99 samt kapitel 2 i denna rapport. Förvisso kunde de lokala bankerna på platsen för verksamheten stå till tjänst med den finansiella service som behövdes, men företag fann det oftare mindre kostsamt och mer bekvämt att handla med det egna landets banker. Därtill såg dessa banker (och dess kunder) en möjlighet att expandera sin verksamhet kvalitativt och kvantitativt, dvs. undkomma restriktioner inom den egna statens gränser och göra verksamheten mer lönsam, respektive utsträcka sin verksamhet till andra (inter)nationella marknader och etablera sig på dessa. Se Einzig 1973:40, Lewis & Davis 1987:256 och Versluysen 1981:29 f., men även Johns 1983:32 f., Johns & Merchant 1993:2 och Johns 1992:63.
- ³⁴ Einzig 1973:40. Se även Blum 1984:20.
- ³⁵ Hewson & Sakakibara 1975b:3 f., Davis 1976:31 f. och Lewis & Davis 1987:256.
- ³⁶ Arrighi 1995:363 och Johns 1983:32.
- ³⁷ Arrighi 1995:363, Hampton 1996a:56 och Johnston 1983:11. Se även Roberts 1992:53.
- ³⁸ Versluysen 1981:24-25, 86 och Johns 1983:26-28. Se även Roberts 1992:53.
- ³⁹ Versluysen 1981:25.
- ⁴⁰ Se även Johns 1983:26, Lybeck & Engström 1991:51, Mendelsohn 1980:6, 25 och Palan 1999:18.
- ⁴¹ Redan i början av 1960-talet växte en marknad för offshore-relaterade bankcertifikat och obligationer fram, varigenom deposit- och kredithandeln kompletterades med en värdepappershandel. Offshore-marknaden hade hitintills fungerat genom mycket korta löptider, men började nu arbeta även med långa diton.
- ⁴² Elmér 1992:197 f. och Lewis 1999:109. Hitintills hade det inte funnits någon möjlighet att dra tillbaka medel som deponerats på euromarknaden utan att beläggas med straffavgifter. Marknaden var kortfristig. Medel deponerades under perioder av en, två, tre eller sex månaders tid eftersom de därmed var möjliga att omvandla till likvida medel med kort varsel.
- ⁴³ Lybeck & Engström 1991:48.
- ⁴⁴ Bergendahl 1991:58, Lybeck & Engström 1991:52 och Reed 1998:102.

- ⁴⁵ *The Economist* 1986:68.
- ⁴⁶ Arrighi 1995:373, Lybeck & Engström 1991:49-52 och Walmsley 1996:29 f. Se även Mendelsohn 1980:6.
- ⁴⁷ Bergendahl 1991:58, Lybeck & Engström 1991:49-52, Odhner 1992:79 och Reed 1998:102.
- ⁴⁸ Jämför Versluysen 1981:23.
- ⁴⁹ Arrighi 1995:363.
- ⁵⁰ Arrighi 1995:363. Se även Levi m.fl. 1998:22.
- ⁵¹ Arrighi 1995:363. Jämför Roberts 1992:50.
- ⁵² Arrighi 1995.
- ⁵³ Jämför Blum 1984:16-21.
- ⁵⁴ Johns 1983:22 f., 29.
- ⁵⁵ Sampson 1982:206.
- ⁵⁶ Roberts 1992:76-82. Se även Cobb 1998b:25 f., Hampton 1996b:293,300 och Johns 1983:225.
- ⁵⁷ Hampton 1996a:17, Palan 1999:34 och Picciotto 1999:51.
- ⁵⁸ Hanson 1985:477, min emfas. Se även McCarthy 1979:45-48.
- ⁵⁹ Palan 1999:34.
- ⁶⁰ Roberts 1992:73.
- ⁶¹ Davis 1976:30.
- ⁶² Bergendahl 1991:55 och Johns 1983:208-223.
- ⁶³ Jämför Johns 1983:225.
- ⁶⁴ Johnston 1983:19 f., Lewis 1999:95, Peagam 1989:5, Versluysen 1981:89 f. och Walmsley 1996:26 f
- ⁶⁵ Roberts 1995:244. Se även Roberts 1992:106 f. Att en verksamhet som denna är möjlig beror på att det är möjligt att placera en summa pengar offshore (i en bank, exempelvis på Bahamas) genom att deponera (placera) pengarna i en bank som finns onshore (exempelvis i USA), men som kredit på ett konto som ägs av offshore-banken. Pengarna blir därmed tillgängliga för offshore-banken som kan använda dem till utlåningsverksamhet, för vidarebefordran till en annan (offshore-)bank eller för att investera dem i finansiella instrument. När så offshore-banken lånar ut pengarna eller köper finansiella instrument får låntagaren eller säljaren ifråga inte betalt direkt utan bara bekräftat att pengarna finns på kontot i onshore-banken och en fullmakt med vilken låntagaren eller säljaren kan få förfoganderätt över pengarna. Pengarna kommer därmed aldrig i närheten av Bahamas utan vandrar bara runt i olika kolumner i onshore-bankens bokföringsböcker. På Bahamas finns som regel bara en samling kontorspersonal, bankirer och advokater som sköter bokföringen, och även om många stora internationella banker har omfattande verksamhet offshore står den inte i något OFC:s i världen i proportion till hur mycket verksamhet som bokförs där. Många av de banker som finns i OFC sköter också andra bankers offshore-affärer genom att mot en liten avgift administrera deras bokföringsböcker. På så sätt kan banker vara registrerade och bokföra affärer offshore, utan att där ha någon annan fysisk existens än just en mässingskylt och kanske en telefonsvarare.
- ⁶⁶ Financial Stability Forum 2000:9. Jämför Blum 1984:55.
- ⁶⁷ Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs 1999, Errico & Musalem 1999:6, Financial Stability Forum 2000:9, Hampton 1994:237 f., Johnston 1983:18 f., Levi m.fl. 1998:21, McCarthy 1979:45-46, Reed 1998 och Transcrime 2000:49-62. Jämför Blum 1984:5 ff.
- ⁶⁸ Johns 1983:6. Se även Hampton 1996a:31-33.
- ⁶⁹ Jämför Versluysen 1981:17, 108.
- ⁷⁰ Detta är av stor betydelse eftersom den offshore-baserade bankverksamheten i högre grad än annan bankverksamhet är inter-bank-baserad. Finansiella problem i enstaka banker kan därför lätt sprida sig och skapa instabilitet i systemet som helhet. Detta har varit känt sedan marknaderna tog sin början, vilket utgör förklaringen till att de i allt

väsentligt är storskaliga till sin natur. Lösningen på att kringgåendet av statliga regleringar är ekonomiskt lönsamt, men innefattar en högre grad av risktagande än traditionell onshore-baserad finansverksamhet, är att vara försiktig med vem man lånar ut dessa tillgångar till. Därför beviljas de traditionellt bara till välkända och kreditvärldiga aktörer, eller aktörer som inte försätts i konkurs, såsom stater. Se Bell 1973:12. Se även Reed 1998:97.

⁷¹ Elmér m. fl. 1992:188.

⁷² Einzig 1972:389.

⁷³ I de fall regleringsförsök gjordes hade de en nationell utformning, såsom de i USA och Storbritannien (se kapitel 1 och 2). Genom att de kombinerades med överenskommelser om internationell öppenhet har de dock underlättat snarare än försvårat det som de nationellt utformade reglerna sökt att få bukt med.

⁷⁴ Arrighi 1995:375, Hewson & Sakakibara 1975a:1101-1110 och <http://www.bis.org/about/profil99.htm>. De amerikanska regleringarna inbegrep hårda kassaerservkrav på dollartillgångar som amerikanska banker hade utomlands. Detta hade tidigare aldrig förekommit och gjorde det olönsamt att föra ut kapital till exempelvis London. För Eurokommitténs rapporter, se: http://www.bis.org/publ/pub_list.htm#EC.

⁷⁵ Versluysen 1981:33.

⁷⁶ Versluysen 1981:45-47.

⁷⁷ Arrighi 1995:364, Bell 1973, kapitel 8, Elmér m.fl. 1992:140 och Hudson 1998:919. Se även Roberts 1992:48 f., 51.

⁷⁸ Hirst & Thompson 1998. Att så inte blev fallet berodde förmodligen på att de ekonomiska konsekvenserna av marknaderna var för olikartade för att staterna skulle kunna komma överens.

⁷⁹ Bank for International Settlements 2000, *Euromoney* 1974:5, McMahon 1976:269 f. och *The Banker* 1978:77 f. Se även Arrighi 1995:375. För Eurokommitténs officiella publikationer, se http://www.bis.org/publ/pub_list.htm#EC. De finansiella krascherna var omfattande och drabbade flera banker i Storbritannien, USA och Tyskland, med krisen i tyska Bankhaus Herstatt sommaren 1974 som kulmen. Se främst Hampton 1996a:59 f. och Versluysen 1981:104 f., men även Elmér m.fl. 1992:219, McMahon 1976:269 och Mendelsohn 1980:47. Det kan påpekas att dessa krascher inträffade i samma veva som de oljekriser vilka gjorde staterna inom OPEC till tunga aktörer på offshore-marknaderna. Stora delar av de drastiskt ökade inkomster OPEC-staterna fick i samband med denna hade de ingen omedelbar avsättning för, varför de placerade dessa på offshore-marknaderna. Det är mycket möjligt att OPEC-ländernas ökade inflytande över marknaderna, vilket till stor del skedde på bekostnad av G10-staterna, var ett av de villkor som gjorde att de senare kom överens om att någon form av säkerhetssystem för marknaderna måste upprättas. Se Arrighi 1995:374 f. och Bergendahl 1991. Jämför Mendelsohn 1980:48.

⁸⁰ BIS etablerades 1930 och utgör en sammanslutning av centralbanker, vilka äger och kontrollerar organisationens kapital och verksamhet. Organisationen har i dag ett 45-tal medlemsstater (inklusive samtliga G10-stater) och ska dels övervaka det finansiella systemet på ett internationellt plan, dels verka för forskning och överenskommelser som kan underlätta och säkra finansiella operationer världen över. Se vidare <http://www.bis.org>.

⁸¹ Arrighi 1995:375, Bank for International Settlements 2000, *Euromoney* 1974:5, Hagen 1989:128, Hampton 1996a:59 f. och McMahon 1976:269 f.

⁸² Hampton 1996a:60 f. Jämför *The Banker* 1978:83.

⁸³ Johns 1983:187 och Roberts 1995:244. Se även Blum 1984:21.

⁸⁴ Arrighi 1995:375.

⁸⁵ Blum 1984:23 f.

⁸⁶ *The Economist* 1983. Se även Blum 1984:45 och 259, Hagen 1989:127 f. och Hampton 1996a:60 f.

⁸⁷ Hampton 1996a:108.

- ⁸⁸ Underrättelseorganen inkluderade såväl den amerikanska underrättelsetjänsten CIA (Central Intelligence Agency) som NSA (National Security Agency). Den senare är ett underrättelseorgan som arbetar med att fånga upp och analysera signaler som sänds via elektroniska kommunikationsmedel.
- ⁸⁹ "Finansiella intressen" syftar här både på banker som Citibank och Chase (två av världens främsta banker) och andra finansiella intressenter, exempelvis clearingorganisationen The New York Clearing House Association. Se Roberts 1992:74.
- ⁹⁰ Hampton 1996a:106-108.
- ⁹¹ Hampton 1996a:62, Lewis & Davis 1987:222, Palan 1999:33 och Palan & Abbott 1996:170. Se även Errico & Musalem 1999:11.
- ⁹² Palan 1998b:633, Palan & Abbott 1996:170, Karsten 1981:5, Edwards 1981:6, Jones 1984:51 och Odhner 1992:80. Se även Palan 1999:33.
- ⁹³ Palan & Abbott 1996:170.
- ⁹⁴ IBF-licensen innebar att bankverksamheten frigjordes från regler om kassareservskrav och räntesättning, men de var ändå kringgåddade av en hel del regleringar. Det mest notabla att de var subjekt för federala skatter och att det minsta depositionsbelopp de fick ta emot uppgick till 100 000 amerikanska dollar. Se vidare Jones 1984:48, Errico & Musalem 1999:16, Peagam 1989:11 f. och Edwards 1981:6.
- ⁹⁵ Hampton 1996a:62.
- ⁹⁶ Arrighi 1995:380.
- ⁹⁷ *World Financial Markets* 1984:5 f. och Vogel 1996:3 f.
- ⁹⁸ Errico & Musalem 1999:11, Hampton 1999:63, Jones 1984:47 f., Lewis 1999:98, Palan 1998b:633, Picciotto 1999:61, Tateno 1993:474 f., Walmsley 1996:37 och Peagam 1989:11. Se även Roberts 1992:76.
- ⁹⁹ *World Financial Markets* 1986:1-13 och Arrighi 1995:380. Se även Helleiner 1993, kapitel 7.
- ¹⁰⁰ Helleiner 1993, kapitel 7, Lewis 1999:85 och Sandler 1984:62 f.
- ¹⁰¹ Errico & Musalem 1999:11, Roberts 1994:98 och Palan & Abbott 1996:168.
- ¹⁰² Lewis 1999:110.
- ¹⁰³ Errico & Musalem 1999:17, Hampton 1994:242, Lewis 1999:99, Palan & Abbott 1996:180 och Peagam 1989:10. Se även Roberts 1992:72.
- ¹⁰⁴ Jones 1984:48, Peagam 1989:11 f. och Roberts 1994:100. Jämför Roberts 1992:75 f.
- ¹⁰⁵ Hampton 1996a:207, 215. Jämför Waldemarsson 1999:134.
- ¹⁰⁶ För vidare information om detta, se Cayman Islands Monetary Authority, <http://www.cimoney.com.ky/templates/MenuItem/index.jsp>.
- ¹⁰⁷ Hampton & Abbott 1999:14, Holland 1993:255 Johns 1992:67, Johns & Merchant 1993:3. och Levich 1998:278.
- ¹⁰⁸ Cobb 1998:19b och Hudson 1998:920 f.
- ¹⁰⁹ Cobb 1998:53a.
- ¹¹⁰ Hudson 1998:927.
- ¹¹¹ Hudson 1998:916 f., Palan 1998b:640 och Picciotto 1999:61.
- ¹¹² Cobb 1998:3b och Financial Stability Forum 2000: Annex E.
- ¹¹³ Kochan 1991:77 och *The Banker* May 1999:10. Jämför Blum 1984:129.
- ¹¹⁴ Lerner & Olsson 1995.
- ¹¹⁵ Hampton 1996a:206.
- ¹¹⁶ Hampton 1996a:204 f. och Lewis 1999:85. Jämför Blum 1984:159.
- ¹¹⁷ Jämför Hagen 1989:129.
- ¹¹⁸ Cobb 1998a:61 och 1998b:16, Hampton 1996a:204 f., Johns 1983:192, 199, 201, 216, Kochan 1991:77 och Levi m.fl. 1998:32, 38.
- ¹¹⁹ Hagen 1989:133. Den karibiska övärlden har traditionellt inte präglats av någon högre grad av samarbetsvillighet, snarare tvärtom. Se exempelvis Blum 1984:ix, 84-130 och 227.
- ¹²⁰ Jones 1999:3 och Porter 1993:72. Se även Hagen 1989:132 f.. En motsvarande organisation för OFC:s som marknadsför försäkringsverksamhet finns numera också. Organisationen, vars namn är OGIS (*Offshore Group of Insurance Supervisors*), arbetar på motsvarande sätt som OGBS. Organisationen har i maj 2000 11 medlemmar (Bahamas,

Barbados, Brittiska Jungfruöarna, Caymanöarna, Gibraltar, Guernsey, Isle of Man, Jersey, Labuan, Nederländska Antillerna och Turks & Caicos) och 6 observatörer (Aruba, Anguilla, Bahrain, Belize, Samoa och Vanuatu). Det bör betonas att gruppen har uteslutit en av sina medlemmar (Anguilla) för att denna inte införde och upprätthöll de regler som gruppen ställer som krav för att få vara medlem i gruppen. Organisationen har följande webbplats: <http://www.ogis.net>.

¹²¹ Porter 1993:72.

¹²² Levi m.fl. 1998:31 och Palan 1996:171-73.

¹²³ Cobb 1998b:19 och Roberts 1992:85 f.

¹²⁴ Hudson 1998.

¹²⁵ Christensen & Hampton 1999:182. Financial Stability Forum 2000:13 (§26-28), Mitchell & Sikka 1999:4 f., Roberts 1992:113 f., 194-196 och 1995 och Versluysen 1981:90. Jämför Levi m.fl. 1998:39.

¹²⁶ Johns 1983:220 och Roberts 1992:81, 196. Se även Blum 1984:140.

¹²⁷ Christensen & Hampton 1999 respektive Mitchell & Sikka 1999:8.

¹²⁸ Christensen & Hampton 1999:183.

¹²⁹ Mitchell & Sikka 1999:4. Se även Hampton 1996b:310.

¹³⁰ Christensen & Hampton 1999:177, 183. Jämför Blum 1984:48.

¹³¹ För detta, se exempelvis Hampton & Abbott 1999:16, Mitchell & Sikka 1999:3, Sutton & Payne 1994 och Peagam 1989:10. För en översikt över de regelverk, överenskommelser och organisationer som finns på internationell nivå vad gäller internationell finansverksamhet allmänhet och i relation till offshore-verksamhet i synnerhet, se annex H och F i Financial Stability Forum 2000.

¹³² Palan & Abbott 1996:130.

¹³³ Organisation for Economic Co-operation and Development 1998:3, 7.

¹³⁴ I FN:s sekretariat för drogkontroll och brottsförebyggande åtgärder, UNODCCP (*United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention*) bedrivs arbete för att skapa överenskommelser och handlingsplaner för att komma tillrätta med kriminellt utnyttjande av internationella finansmarknader och finanscentra. De har inriktat sig särskilt på offshore-verksamhet och jurisdiktioner som klassas som OFC:s. 1998 gav de ut en rapport på området (se Levi m.fl. 1998) och de har även skapat ett forum för att kunna behandla dessa frågor med de berörda parterna. I slutet av mars 2000 hölls ett möte på Caymanöarna där 36 OFC:s förband sig att i september 2000 komma överens om gemensamma riktlinjer på området. Se vidare: <http://www.un.org/>. Vad gäller "andra mindre kända mellanstatliga organisationer och sammanslutningar" märks främst ett nybildat forum för finansiell stabilitet, FSF (*Financial Stability Forum*). FSF bildades av G7-staterna 1999 och har i dag ett 40-tal medlemsstater. En av deras undergrupper (*Working Group on Offshore Centres*) publicerade i april 2000 en rapport om OFC:s. Se vidare <http://www.fsforum.org/>. Arbete relaterat till OFC:s bedrivs även inom de internationella sammanslutningarna för reglering och övervakning av värdepapper- och försäkringsverksamhet, IOSCO (*International Organization of Securities Commission*) respektive IAIS (*International Association of Insurance Supervisors*). Se vidare <http://www.iosco.org> respektive <http://www.iaisweb.org>. Det kan också nämnas att IOSCO och IAIS tillsammans med *Baselkommittén* skapat *Joint Forum on Financial Conglomerates* som har till uppgift att upprätta principer för att bättre kunna övervaka finansiella konglomerat. Se vidare Bank for International Settlements 2000:5.

¹³⁵ Se deras webbplats: <http://www.oecd.org/fatf/>. Av intresse är att organisationen har fått sällskap av en karibisk motsvarighet – CFATF (*The Caribbean Financial Action Task Force*). Organisationen har tagit som sin uppgift att implementera FATFs rekommendationer i regionen och arbetar kontinuerligt med att utvärdera sina medlemsstaters arbete med detta. CFATF har 26 medlemsjurisdiktioner och de kan besökas på webbplats: <http://www.cfatf.org/>.

¹³⁶ Rekommendationerna benämns *The Forty Recommendations* och kan läsas och laddas ned som pdf-fil från webbplats: <http://www.oecd.org/fatf/recommendations.htm>. Se även Picciotto 1999:68.

- ¹³⁷ Se dess rapport, Financial Action Task Force on Money Laundering 2000, som står att finna deras webbplats: <http://www.oecd.org/fatf/>. Organisationen ansåg sig finna allvarliga problem i ett 15-tal av de jurisdiktioner de granskade (Bahamas, Caymanöarna, Cook Island, Dominica, Filippinerna, Israel, Libanon, Liechtenstein, Marshallöarna, Nauru, Panama, Ryssland, St. Kitts & Nevis och St. Vincent & Grenadinerna) och rekommenderar finansiella institutioner att vara särskilt försiktiga med att handha finansiella transaktioner med dessa.
- ¹³⁸ Financial Stability Forum 2000:20 (§ 45) och Picciotto 1999:68.
- ¹³⁹ Christensen & Hampton 1999:182.
- ¹⁴⁰ Jämför Roberts 1992:70.
- ¹⁴¹ Lindstedt 1999. Jämför Roberts 1992:70.
- ¹⁴² Organisation for Economic Co-operation and Development 1998. För en kort och övergripande introduktion till OECDs arbete, se Owens 1999.
- ¹⁴³ Listan grundas på en undersökning av nära 50-talet jurisdiktioner, och har gjorts i enlighet med de principer som står att finna 1996:års rapport. De jurisdiktioner som hamnade på listan utgörs av följande: Andorra, Anguilla, Antigua & Barbuda, Aruba, Bahamas, Bahrein, Barbados, Belize, Brittiska Jungfruöarna, Cooköarna, Dominica, Gibraltar, Grenada, Guernsey (inklusive Alderney & Sark), Isle of Man, Jersey, Liberia, Liechtenstein, Maldiverna, Marshallöarna, Monaco, Montserrat, Nauru, Nederländska Antillerna, Niue, Panama, Seychellerna, St. Kitts & Nevis, St. Lucia, St Vincent & Grenadinerna, Tonga, Turks & Caicos, Vanuatu och Västra Samoa. Dessa jurisdiktioner har fått 12 månader på sig att förändra sin inställning och lagstiftning. Om så inte sker planerar OECD att införa sanktioner mot dessa stater. Vilka sanktioner det kan bli frågan om är ännu oklart, men hoten om dem har fått jurisdiktioner att utlova förändringar. De har därmed inte upptagits på listan och utgörs av följande: Bermuda, Caymaöarna, Cypern, Malta, Mauritius och San Marino. Se vidare Organisation for Economic Co-operation and Development 2000.
- ¹⁴⁴ Se exempelvis Transcrime 2000. Det mest uppmärksammade torde ha varit Tammerforsmötet i Oktober 1999.
- ¹⁴⁵ Förslaget inkluderar även regler för gränsöverskridande överföringar av räntor och royalty inom företagskoncerner, s.k. intra-firm-trading.
- ¹⁴⁶ Den finansiella industrin är av stor omfattning i stora delar av Storbritannien (och Luxemburg) och traditionellt mycket inflytelserik, varför det är svårt att se hur briterna skulle kunna gå med på gemensamma lösningar med reell substans utan att de skulle säga av den gren de till stora delar sitter på (Hampton 1996). Den kompromissbaserade lösning – som förmodligen inte på allvar hotar finansiella intressen i Luxemburg och Storbritannien – som nu tycks vara på väg att etableras var således ganska väntad. Briterna har i förhandlingarna exempelvis krävt att de euro-obligationer vars mångmiljardomspännande marknad är centrerad till London ska undantas från de föreslagna skattereglerna, och har under lång tid inte klargjort hur de brittiska kronkolonierna som har associationsavtal med EU ska inkluderas i regelverket. Så länge det har varit fallet har Luxemburg – som inte tillämpar skatt på olika typer av sparande och vägrar låta på sin banksekretess – inte velat ställa sig bakom en gemensam EU-uppgörelse. Till skillnad från briterna – vars eurodollarmarknad lever på skattefrihet men inte berörs av sekretessen – kan Luxemburg tänka sig att införa skatt, om än en mycket låg sådan, men har svårare att acceptera ett upphävande av den sekretess som de i hög grad lever på. (Se exempelvis Ahlquist 2000, Lindstedt 1999, Lindgren 1999, Lindgren & Olsson 1999 och Organisation for Economic Co-operation and Development 1998.)
- ¹⁴⁷ Björklund 1997:11.
- ¹⁴⁸ Organisation for Economic Co-operation and Development 1998. Se även Christensen & Hampton 1999:175 och Mitchell & Sikka 1999:13.
- ¹⁴⁹ För att den uppgörelse man nu kommit överens om ska genomföras måste dock EU senast år 2002 förhandla fram liknande avtal med några andra skatteparadispräglade jurisdiktioner som befinner sig utanför, eller enbart har associationsavtal med EU,

däribland Schweiz, San Marino, Monaco och de brittiska kanalöarna Guernsey, Jersey och Isle of Man. Om så inte sker kommer Luxemburg (och Storbritannien) att lägga in sitt veto och stoppa en uppgörelse av rädsla för att det kapital som de ombesörjer kommer att flytta till just dessa jurisdiktioner. Se exempelvis Ahlquist 2000.

¹⁵⁰ Hampton 1996:205, 223., Johns 1983:215 och Roberts 1992:78.

¹⁵¹ Hampton & Abbott 1999:116. Jämför Cobb 1998b:49 f. Vad gäller britterna har deras attityd gentemot de olika OFC:s som etablerats på dess olika kronkolonier under årens lopp pendlat mellan "passivitet och uppmuntran". Under senare år har dess attityd dock hårdnat en aning, även om det inte kommit självmant (Hampton 1996:77. Jämför Cobb 1998a:49 f. och Johns 1983:186, 192.). Det har snarare att göra med att olika finansiella krascher har inträffat på dessa OFC:s, att verksamhet med brottslig anknytning har avslöjats och (som en följd av detta) påtryckningar från USA och andra stater inom OECD, EU och FN att göra något åt detta. Som ett resultat av detta har de åtminstone vid ett par tillfällen under 1990-talet tillsatt utredningar för att se över offshore-verksamheten i sina kronkolonier (Gibson 1999:9-11, Kochan 1991:77, Levi m.fl 1998:32 och Mitchell & Sikka 1999:13). I de rapporter som utredningarna mynnat ut i, kända som *The Gallagher Report* och *The Edwards Report*, föreslogs omfattande åtgärder gentemot den finansiella offshore-verksamheten på öarna. Rapporterna har föranlett den brittiska regeringen att uppmana sina kronkolonier att "städa upp" i offshore-branschen, men rapporterna har också mött hård kritik för att myndigheter i OFC:s har haft för stort inflytande över dess utformning – i fallet med *The Edwards Report* exempelvis skrivit delar av rapporten själva (Gibson 1999:9-11, Kochan 1991 och Levi m.fl. 1998:33). *The Edwards Report* kan läsas på och laddas ned som pdf-fil från webbplats: <http://www.official-documents.co.uk/document/cm41/4109/4109.htm>. Rapporten handlar om Guernsey, Isle of Man och Jersey, och dess (officiella) reaktioner på rapporten står att finna på följande webbplatser på Internet: <http://gfsc.guernseyci.com/> (Guernsey Financial Services Commission), <http://www.jerseyfsc.org/welcome.htm> (Jersey Financial Services Commission) och <http://www.gov.im/> (Isle of Man Government).

¹⁵² Jämför Blum 1984:44 och Waldemarsson 1999:137.

¹⁵³ Jämför Hampton 1996:203.

¹⁵⁴ Hampton 1996:223.

¹⁵⁵ Organisationen som åsyftas är WAIFC (The World Association of International Financial Centres) som formerades i oktober 1998. WAIFC beskriver sig själva som en lobby-organisation bestående av administratörer för internationella finanscentra som ska verka i offshore-verksamhetens intresse. Dess styrelse inkluderar representanter från Barbados, Bermuda, Caymanöarna, Gibraltar och Labuan. Organisationen kan besökas på webbplats: <http://www.waifc.org/>. Några exempel på etablerade organisationer och sammanslutningar av mer privat karaktär:

Offshore Investment (<http://www.offshoreinvestment.com/>), The Offshore Institute (<http://www.offshoreinstitute.com/>), Offshore World (<http://www.offshore-world.com/>), Offshore Outlook (<http://www.offshore-outlook.com/>), The Global Group (<http://www.offshore-net.com/>) och The Atlas of Offshore (<http://www.atlasoffshore.com/>).

För svensk vidkommande, se exempelvis Utlandsjuristen (<http://ujoffshore.com>), Privata finanser (<http://www.privatafinanser.nu/>), och Kimab Business (<http://www.kimab.se/>).

¹⁵⁶ Offshore Profit Center International är en internationell online-organisation vars verksamhet sköts från Venezuela men bara kan nås via Internet. Enligt egen utsago utgörs de av en samling bankexperter, finanskonsulter, advokater, före detta diplomater och företagare som har gjort till sitt mål att "... educate the public about the threats of big government and to provide bullet-proof freedom and offshore solutions.". De, eller åtminstone dess nyhetsankare Robert Smith, är tämligen aktiva och kan besökas på webbplats: <http://offshore-privacy.com/home.html>.

¹⁵⁷ Smith 1999.

Begrepp

Finansiell offshore-verksamhet

Termen offshore har företrädesvis använts för verksamheter inom oljeindustrin som sker på olika artefakter ute till havs, därav beteckningen off shore, (utanför kusten, till havs).¹ Termen har således inte något med skatter och regleringar att göra, vilket egentligen inte heller är fallet med termens användning i finansiella sammanhang. I dessa har offshore (alternativt euro) blivit en allmän beteckning för allehanda valuta som deponeras (placeras) och används utanför det land där den har ställningen som reguljärt betalningsmedel.²

Figur 3: BIS indelningskriterier för offshore-valutor.

	Bankers tillgångar och skulder (valuta och finansiella instrument)	
	visavi residenta	visavi icke-residenta
inhemsk valuta (domestic currency)	A	B
utländsk valuta (foreign currency)	C	D

A = interna positioner (domestic positions)
 B = traditionella utländska positioner (traditional foreign positions)
 C + D = euro- eller offshore-positioner (Euro-currency positions)
 B + D = externa gränsöverskridande positioner (external or cross-border positions)
 B + C + D = internationella positioner (international positions)

Källa: *Bank for International Settlements 1995:4.*

Eftersom en stats jurisdiktionsmakt inte når utanför dess territoriella gränser kan de valutor som handhas på detta sätt inte kontrolleras av den stat där valutan utgör reguljärt betalningsmedel. Och i den mån den statsmakt inom vars jurisdiktionsområde valutan har hamnat inte gör anspråk på att behandla den som sin egen, kan valutan sägas vara "off shore". Den har lämnat sitt ursprungliga fastland, utan att hamna på ett nytt, och befinner sig därmed "ute till havs".

¹ Det handlar exempelvis om olika typer av plattformar och utrustning som används för utvinning och distribution av olja, naturgas eller andra råvaror till havs. Termen ska förstås i relation till termen onshore, som betecknar något som befinner sig i, eller åtminstone i direkt anslutning till, fastlandet.

² Mendelsohn 1980:17. Jämför Versluysen 1981:16.

I takt med att den princip som började med eurodollarn har spridit sig till andra valutor och finansiella instrument har allt fler former av finansiell offshore-verksamhet skapats. I dag talar man inte bara om valutadepositioner i dessa termer, utan även om bankcertifikat, banklån, obligationer, aktier och derivat.³ Liksom valuta är offshore om den deponeras utanför det land där den har ställning som reguljärt betalningsmedel, är ett banklån eller en obligation offshore om de denomineras i en valuta annan än den som är reguljär på platsen för registrering av lånet och obligationen.

Offshore syftar således inte primärt på vem eller var den person eller den organisation som handhar valutor och finansiella instrument är.

I den mån det upprättas en skillnad mellan residenta och icke-residenta personer och bolag inom en jurisdiktion uppstår dock möjligheten att tillämpa samma princip på detta område, dvs. att utsträcka offshore även till person och organisation. Det är således möjligt för en person eller en organisation att vara verksam utanför den jurisdiktion där denna har status som resident, utan att för den skull vara resident inom en annan jurisdiktion. Även en person eller ett företag kan då sägas vara offshore.⁴

Märk väl att det är denna åtskillnad mellan egna och andras valutor, liksom egna och andras residens, som utgör grundbulten i offshore. Det innebär att (inhemska och främmande) valutor respektive (residenta och icke-residenta) personer och organisationer med nödvändighet behandlas olika. Man befinner sig inte heller nödvändigtvis i ett oregrerat tillstånd när man är offshore. Termen används förvisso emellanåt för att markera ett sådant tillstånd. Det är dock snarare en möjlig *konsekvens* av att distinktionen upprättas – ingalunda dess förutsättning eller innebörd. Om det är någon skillnad i att vara eller handha finansiell verksamhet offshore, till skillnad från onshore, beror det på vad de ifrågavarande jurisdiktionerna stadgar för respektive verksamhet. On- och offshore-

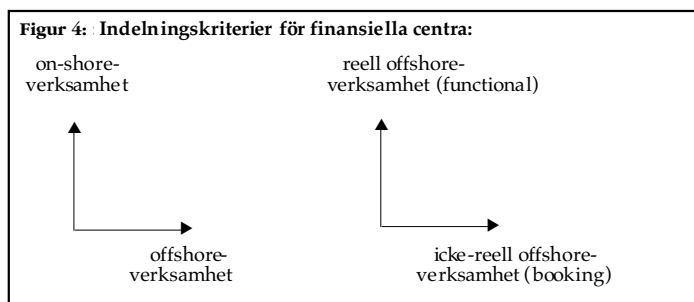
³ Derivat är en samlingsbeteckning för finansiella instrument som utgör rättigheter och skyldigheter att köpa eller sälja en till derivatet knuten vara, till exempel valuta, räntor, aktier eller råvaror som värdet på derivatet är härlett – deriverat – från. Derivatet syftar till att säka värdet på en riskfylld vara, dvs. en vara vars värde ofta flukturerar, och som ska användas i framtida affärer. Offshore-relaterade derivat såg dagens ljus 1984 i och med att eurodollarterminer lanserades.

⁴ Skillnaden mellan resident och icke-resident gör att man inte bara kan använda jurisdiktioner, valutor och till dessa relaterade instrument och verksamheter som byggstenar när man klargör vad offshore innebär. Aktörerna (vare sig de utgörs av personer eller organisationer) som bedriver den finansiella verksamheten måste också tas i beaktande. Genom att det finns en stor uppsättning varianter av dessa element som kan kombineras med varandra, har det utvecklats en ansenlig mängd olika former av finansiella offshore-verksamheter. De förenas dock alla av åtskillnaden mellan egna och andras valutor, liksom egna och andras residens. I den mån det är tillåtet med främmande valutor och icke-residenta att handha finansiell verksamhet på en plats är offshore-verksamhet tillåten, annars inte. Konsekvensen av denna princip blir, naturligtvis, att om skillnaden mellan olika valutor och residents eliminerar försvinner möjligheten att skilja mellan onshore och offshore, såsom är på väg att bli fallet mellan olika valutor och residens inom EU.

verksamhet kan på så sätt förstås som parallella finansmarknader som man kan passera in i och ut ur, för att köpa och sälja en och samma produkt under olika villkor. Det kan vara lika lönsamt att passera gränsen som det kan vara olönsamt.

Finansiella offshore-centra (OFC:s)

Termen offshore har aldrig slagit ut användningen av prefixet *euro* som beteckning för finansiella verksamheter som försiggår offshore.⁵ Däremot har termen haft större framgång som beteckning på de platser eller centra som bildats genom att offshore-relaterad finansiell verksamhet i stor omfattning har placerats där. Dessa platser benämns i regel finansiella offshore-centra, OFC:s. Vanligen skiljer man på de centra där det försiggår reell offshore-verksamhet, dvs. där man kommer överens om och genomför exempelvis ett lån, och de centra där ingen reell verksamhet sker men där verksamheter av olika skäl bokförs och registreras i juridisk mening.⁶ New York utgör genom IBF-licensens införande 1981 ett exempel på det förstnämnda och de brittiska kanalöarna Isle of Man och Jersey på det sistnämnda. London torde vara ett bra exempel på en mellanform av de båda. Det är naturligtvis ingenting som hindrar att det sker både reell och icke-reell offshore-verksamhet på en och samma plats, liksom ingenting hindrar att en och samma finansplats kan utgöra ett centrum för såväl on- som offshore-verksamhet. Distinktioner ska i det här avseendet därför inte behandlas som varandra uteslutande utan som varandra kompletterande. Relationen dem emellan kan förstås som i figur 4.

⁵ Beslutet att benämna den gemensamma europeiska valutan för euro skapar dock problem i sammanhanget. Förslagets genomförande innebär att Euro-obligationer och Euro-marknaden får sällskap av euro-obligationer och euro-marknaden, vilket lätt kan skapa missförstånd. Detta föranledde redaktörerna för *The Economist* att i oktober 1996 uppmana sina läsare att sända in alternativa förslag till benämningar på de finansiella instrument och marknader som utgår från euro-dollar. Bland förslagen fanns såväl seriösa förled som exo-, off-, expat- och inter- som mer fantasifulla sådana som vagabonds och transinvestiter. Det i särklass vanligaste förslaget var dock *xeno*, från grekiskans ord för främling. Se *The Economist* 1996a, 1996b.

⁶ För distinktionen, se exempelvis Cobb 1998:17, Hampton 1996a, Johns 1983:35 och McCarthy 1979.

Någon enighet om huruvida termen OFC ska användas i relativ eller absolut mening finns inte. Termen förbehålls dock vanligen de platser där andelen finansiell offshore-verksamhet vida överstiger andelen onshore-verksamhet.⁷ Det gör att platser som Caymanöarna, Bahamas, Nederländska Antillerna, Isle of Man och Guernsey är platser som omnämns som världens främsta OFC:s, även om det mätt i penningvärde pågår mer offshore-verksamhet i exempelvis London, New York och Tokyo. Där försiggår dock även mycket onshore-verksamhet, och man talar om just dessa tre städer snarare i termer av IFC:s (internationella finanscentra) eller GFC:s (globala finanscentra) än OFC:s.

Skatteparadis och sekretessfristater

Skatteparadis

Någon internationellt vedertagen definition av termen skatteparadis har inte etablerats. Kriterierna skiljer sig åt bland de stater och organisationer som upprättat "svarta listor" över vad de betecknar som skatteparadis – det har bland andra USA, Japan och OECD gjort.⁸ Förmodligen beror oenigheten på att skatt inte är någon enhetlig företeelse utan en starkt differentierad sådan, både funktionellt och rumsligt. Skatt finns i många varianter och nivåer och varierar kraftigt världen över. Skillnaderna är så omfattande, invecklade och föränderliga att en del menar att de allra flesta stater, inklusive de nordiska länderna, åtminstone i något avseende utgör ett skatteparadis. I dessa fall används en relativ bestämning av termen. Med skatteparadis avses då en stat som i något avseende tillämpar väsentligt lägre skatt än en annan stat. Detta är ett lite tveksamt sätt att använda sig av termen. Den har bättre förutsättningar att bli stringent och begriplig om en absolut bestämning används, dvs. att bara de länder som inte tillämpar någon skatt – eller möjligen några enstaka procentenheter – räknas som skatteparadis. Dessa skiljs vanligen åt beroende på om de inte tillämpar några nämnvärda skatter alls eller om de bara tillämpar dem på intern verksamhet. Medan det förstnämnda är vanligt på OFC:s som är eller har ett förflutet som furstendömen (till exempel Luxemburg) är det senare brukligt på övriga OFC:s, i synnerhet dem som etablerats under senare år.

Skatteparadisen skiljs därtill vanligen åt genom stater som tillämpar skatter men som undantar skatt på vissa typer av bolag eller företeelser.⁹

⁷ På detta sätt använder sig exempelvis Internationella Valutafonden (IMF) av termen. De senare definierar OFC som "... financial systems with extended assets and liabilities out of proportion to the current account transactions of their domestic economies." Se Errico & Musalem 1999:6.

⁸ Se exempelvis Organisation for Economic Co-operation and Development 1998:20 (§ 42) och 2000.

⁹ Distinktionen är av grundläggande betydelse för det arbete OECD bedriver under beteckningen *Harmful Tax competition*. Se Organisation for Economic Co-operation and Development 1998.

Sekretessfristater

De resonemang som förs i relation till termen skatteparadis går igen när det handlar om sekretessfristater. Det senare är beteckningen på en stat som har en sekretesslagstiftning som skyddar all utlämning av uppgifter. Vanligen åsyftas bank- och finansverksamhet (dvs. banksekretess), men det kan även handla om sådant som patent och företagshemligheter. En relativ bestämning ger här vid handen att stater med ett väsentligt starkare sekretesskydd än andra definieras som sekretessfristater. En absolut bestämning innebär att bara de stater som har ett nära nog absolut skydd mot utlämning av uppgifter förtjänar epitetet.

De allra flesta av världens stater tillämpar någon form av banksekretess och skydd av denna, men graden av dess omfattning och styrka varierar kraftigt.

Finansiella offshore-centra, skatteparadis och banksekretessfristater – eller bekvämlighetsflagg?

Finansiella offshore-centra, skatteparadis och sekretessfristater betecknar således skilda saker, som dock låter sig kombineras. I allt väsentligt är det samma jurisdiktioner som omnämns vare sig man talar om det ena eller det andra.¹⁰ Eftersom det ena dock inte förutsätter det andra bör de ändå skiljas åt. Snarare än att exempelvis reducera offshore-verksamhet och finansiella offshore-centra till skatteparadis bör offshore ses som en *teknik* som gör det möjligt att komma i åtnjutande av skatteparadisens fördelar utan att behöva söka medborgarskap eller bosätta sig där permanent. Genom denna teknik kan man exploatera de skillnader och gråzoner som eventuellt finns mellan olika länders lagstiftning när det gäller exempelvis valuta- och kapitalregleringar, skattesatser, banksekretess, reglering och kontroll av finansiella instrument och operationer.

I den mån finansiell verksamhet lokaliseras offshore till jurisdiktioner som utgör skatteparadis och sekretessfristater uppstår i princip samma fenomen som inom sjöfartsnäringen går under beteckningen "bekvämlighetsflagg" (flags of convenience). Bekvämlighetsflagg är möjlig i stater som satt i system att erbjuda utländska fartyg registrering under deras jurisdiktioner till priset av relativt minimala regler, skatter och avgifter. Fartygen "flaggar bekvämt".

Förekomsten av bekvämlighetsflagg är relaterad till internationell fartygsverksamhet och bygger på att stater tillämpar olika regler. Finansiella offshore-centra fungerar i allt väsentligt enligt samma princip, vilket förklarar finansvärldens anammande av termer som "tax haven", "overseas-banking" och "offshore":

Offshore banking centres are the monetary equivalent of flags of convenience in the shipping business or of tax havens; within these centres, transactions denominated in foreign are less extensively regulated than comparable transactions denominated in the same currency in its home country.¹¹

¹⁰ Jämför Roberts 1992:18.

¹¹ Aliber 1985:78.

Olika typer av finansiell offshore-verksamhet

Det finns en mängd olika organisatoriska former och tekniker som kan användas för att utföra finansiell verksamhet offshore. I egentlig mening finns det dock inga särskilda offshore-konton, offshore-obligationer eller offshore-bolag, men väl konton, obligationer och bolag som placerats offshore, eller bättre: i juridisk mening registrerats (bokförts) offshore. Det går således bra att använda sig av sedvanliga indelningar av finansiella instrument och bolagsbildningar för att klargöra hur offshore-verksamhet bedrivs i praktiken. Valuta, finansiella instrument, personer och bolag kan alla underställas olika statliga jurisdiktioner (på skilda sätt). Vad som är offshore eller inte får normalt omfattande konsekvenser för vad som är lagligt att göra eller inte, liksom för de kostnader i form av skatter och avgifter det kräver. Om man vill undvika att gå vilse bör man sålunda ha klart för sig vad det är som räknas som offshore.

Valutor och finansiella instrument

Det ursprungliga och fortfarande kanske vanligaste sättet att utföra offshore-verksamhet är att placera valuta och (på denna baserad) finansiella instrument (värdepapper) offshore, dvs. finansiella instrument som är denominerade i en annan valuta än den på platsen reguljära för registreringen av instrumentet. Det gäller såväl deposit- och kreditmarknadsinstrument (notes, commercial papers, obligationer) som riskkapital- (aktier) och derivatmarknadsinstrument (optioner, terminer, swappar).¹²

Bolagsformer

I ovan nämnda fall är det valutan och instrumentet som är placerat offshore. Vanligen talar man om dessa valutor och instrument i termer av *euro*. Ett annat sätt att utföra offshore-verksamhet är att sätta upp bolag offshore. De kan användas för att äga, förvalta och emittera (ge ut) aktier, obligationer och andra värdepapper. Det kan handla om bolag som arbetar med allt ifrån varu- och tjänstproduktion över handelsbolag till rena investment- och holdingbolag. Beroende på verksamhet, ägandeform och lagverk kan bolagsformer variera kraftigt. De bolag man benämner offshore-bolag i olika OFC:s har dock alla det gemensamt, att de enbart får användas för verksamhet utanför den jurisdiktion inom vilken de är registrerade.¹³

¹² Med åren har det utvecklats en mängd olika typer av kreditmarknadsinstrument på offshore-marknaden (läs: euro-marknaden). Dessa skiljer sig åt främst vad gäller huruvida de är lång- eller kortfristiga. Medan eurobonds utgör långfristiga kreditmarknadsinstrument utgör euro commercial paper och euronotes kortfristiga sådana, där de senare även finns i en medellångfristig variant, euro medium-term note (EMTNs). För en omfattande översikt över offshore-relaterade instrument i detta avseende, se Fischer 1997, för en kortare variant, se Johnson 2000:183 ff.

¹³ Offshore-bolag är sålunda inte liktydiga med "utlandsbolag".

I jurisdiktioner som klassas som OFC:s kan sådana offshore-bolag vanligen sättas upp och användas inom 24–48 timmar (även om det i en del fall kan ta flera veckor), och de är i regel befriade från alla typer av skatt och regleringar. I många fall krävs inte att bolaget vare sig för bokföring eller deklarerar, och i den mån det krävs är det skyddat från insyn genom sträng sekretess. I vissa fall betecknas sådana bolagsformer som offshore- (Offshore Company) eller icke-residenta bolag (Non-resident Company), men det är betydligt vanligare att de går under beteckningar som International Business Corporation (IBC), Exempt Companies (EC) och Limited Liability Company (LLC).

Truster och fonder

Det är också mycket vanligt att använda sig av trustar och fonder när man placerar finansiella tillgångar offshore. I någon mening utgör dessa avancerade former av sedvanliga bankkonton, såvida de inte utvecklas till rena bolagsbildningar (exempelvis i form av fondbolag). Medan fonder är en välbekant företeelse och en vanlig teknik för banker och finansbolag för att registrera tillgångar offshore är trustar mera okända hos oss – förmodligen för att de inte har någon motsvarighet i svensk associationsrätt.¹⁴

En trust kan sägas vara ett juridiskt bindande avtal där tillgångar överförs från en person (kallad settlor) till en annan person eller ett företag (kallad trustee) som vanligen består av en bank, ett finansbolag eller en juristbyrå. Den senare förbinder sig att äga och förvalta tillgångarna till förmån för vissa specificerade personer (kallade de benefika mottagarna alternativt destinatärerna) i enlighet med ett upprättat trustdokument. När trusten är registrerad och pengarna överförda tillhör de inte längre grundaren. Därmed undkommer grundaren kravet att betala skatt på tillgångarna (till exempel förmögenhetsskatt). De är inte heller möjliga att komma åt för någon om grundaren hamnar i en obeståndssituation och krävs på tillgångar (till exempel genom en konkursituation eller stämning). Eftersom trusten kringgärdas av en stark sekretess är det vanligen inte heller möjligt att få klarlagt att en person har upprättat ett trustavtal, än mindre vilka tillgångar som finns och hur de i sin tur har investerats.

Trustar har i många stater (särskilt USA) blivit ett vanligt sätt för professionella yrkesutövare (som jurister, revisorer och läkare) och företagare att skydda tillgångar från myndigheter och kunder som anser sig förorättade.

¹⁴ För en enkel och överskådlig introduktion till trustkonceptet, se exempelvis Waldemarsson 1995:53 f.

Presentation av forskningsprojektet

Det forskningsprojekt som föreliggande rapport tillkommit inom ligger i skärningspunkten av tre forskningsfält; internationaliseringsprocesser, finansiell verksamhet och ekonomisk brottslighet. Dessa områden förenas genom att projektets övergripande syfte ligger i att klargöra om, och hur, internationella finansmarknader (dvs. finansiell offshore-verksamhet) möjliggör och verkar som incitament för att genomföra handlingar som kan inordnas under beteckningar som "ekonomisk brottslighet" och "oegentliga affärstransaktioner". Projektet syftar på så sätt såväl till att leverera kunskap om nämnda företeelser i sig genom att använda sig av etablerad forskning (tillämpad forskning), som till att lämna bidrag till ekobrottsforskningen i stort genom att utveckla teoribildningen kring internationell ekonomisk brottslighet och incitamentsstrukturer (grundforskning).¹

Projektet syfte realiserar främst genom en komparativ fallstudie. De fall som är aktuella förenas av att de anses vara "brottsliga" eller "oegentliga" på svenska mark och att offshore-verksamheter och offshore-centra spelat en betydelsefull roll för de handlingar och händelseförlopp som utgör fallens substans.

Fallstudien baseras på kvalitativ innehållsanalys av dokument och fokuserade intervjuer. Ansatsen är – givet forskningsläget – i huvudsak explorativ. Med tanke på avsaknaden av mer systematiska data om de företeelser som här är aktuella blir inslaget av kvantitativ analys begränsat. Exempel på material: primära dokument i form av rättegångsdata och polisiärt utredningsmaterial, gransknings- och utredningsmaterial från olika myndigheter och organisationer (av nationell som internationell karaktär) och sekundära dokument i form av sammanställningar från internationella granskningsorgan samt annan forskning. Dokumentbaserade data planeras kompletteras med annan information, såsom intervjuer med olika nyckelpersoner som på olika sätt besitter kunskap på relevanta områden.

Fallen väljs kontinuerligt och strategiskt med avsikt att maximera den undersökta variationen hos forskningsobjektet, och med primärt avseende på följande kriterier: tydliga exempel, varierande storlek och komplexitet samt varierande funktioner beträffande förekommande brott, brottstekniker, organisationsformer och omgivande villkor. Forskningsdesignen är multistrategisk i betydelsen att fallanalyserna baseras på olika typer av material som bearbetas med olika typer av metoder.

¹ Den föreliggande rapporten om finansiella offshore-marknader syftar således ytterst till att bereda den väg på vilken projektets övergripande syfte ska färdas. En förutsättning för att det ska vara möjligt att klargöra om, och på vad sätt, offshore-verksamheter är relaterad till ekonomisk brottslighet och oegentligheter är att man har klart för sig vad offshore-verksamhet är, hur den fungerar och vilka förutsättningar den inbegriper och omfattas av.

Referenser

- Afrell, L. m.fl.** (1998). *Lärobok i kapitalmarknadsrätt*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.
- Ahlquist, M.** (2000). EU överens om gemensam sparskatt. *Finanstidningen* 000621.
- Aliber, R.** (1976). *The international money game*. London: MacMillan.
- Aliber, R.** (1985). Eurodollars: An economic analysis. I: Savona, P. and Sutija, G. (1985). *Eurodollars and International Banking*. London: Macmillan.
- Arrighi, G.** (1995). *Det långa 1900-talet. Om makt, pengar och kapitalets globalisering*. Göteborg: Daidalos.
- The Banker** (1978). Supervising the euromarket dinosaur. August: 77-83. London: Financial Times Business Publishing.
- Bank for International Settlements** (1995). *The BIS statistics on international banking and financial market activity*. Basel: BIS. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.bis.org/publ/index.htm>.
- Bank for International Settlements** (2000). *History of the Basel Committee and its membership*. Basel: BIS. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.bis.org/publ/index.htm>.
- Beck, U.** (1997/1998). *Vad innebär globaliseringen? Missuppfattningar och möjliga politiska svar*. Göteborg: Daidalos.
- Bell, G.** (1973). *The euro-dollar market and the international financial system*. London: Macmillan.
- Bergendahl, G.** (1991). *The management of OPEC's financial surpluses*. London: The European Economics and Financial Centre.
- Björklund, M.** (1997). Minimiskatt kan införas i EU-länder. *Dagens Nyheter* 971017.
- Blum, R.** (1984). *Offshore haven banks, trusts, and companies. The business of crime in the euromarket*. New York: Praeger.
- Brimmer, A. och Dahl, F.** (1977). Growth of American international banking: implications for public policy. *Journal of Finance* 2: 341-63. New York: The American finance association.
- Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs** (1999). *International narcotics control strategy report*. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.usis.usemb.se/drugs/1998/moneyoffshore98.html>.
- Casanegra, M.** (1976). Tax havens explained. *Finance & Development* 3. Washington, D.C.: IMF

- Castells, M.** (1996/1999). *Nätverkssambällets framväxt*. Göteborg: Daidalos.
- Christensen, J. och Hampton, M.** (1999). A legislature for hire: The capture of the state in Jersey's Offshore Finance Centre. Hampton, M. och Abbott, J., red. (1999). *Offshore finance centers and tax havens. The rise of global capital*. Basingstoke: Macmillan.
- Cobb, S.** (1998b). Global finance and the growth of offshore financial centers: The Manx experience. *Geoforum* 1: 7-21.
- Cobb, S.** (1998a). *Global finance and offshore financial centres: A case study of the Isle of Man*. PhD. Dissertation, USA: University of Florida.
- Davis, S.** (1976). *The Euro-Bank: Its origins, management and outlook*. London: Macmillan.
- Dodd, N.** (1994). *The sociology of money. Economic, reason and contemporary society*. Oxford: Polity.
- The Economist** (1996a). Banking supervision: Full of hole as a Swiss cheese. 830611. London: Economist Newspaper.
- The Economist** (1996a). Euro-neurosis. 961019. London: Economist Newspaper.
- The Economist** (1996b). Anyone for xenobonds? 961109. London: Economist Newspaper.
- Edwards, A.** (1998). *Review of financial regulation in the crown dependencies*. London: Secretary of State for the Home Department, United Kingdom. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.official-documents.co.uk/document/cm41/4109/4109.htm>.
- Edwards, F.** (1981). "The new international banking facility": A study in regulatory frustration. *Columbia Journal of World Business*, Winter. New York: Columbia Journal of World Business.
- Einzig, P.** (1965). *Foreign dollar loans in Europe*. London: Macmillan
- Einzig, P.** (1972). *A textbook on monetary policy*. London: MacMillan.
- Einzig, P.** (1973). *The euro-dollar system. Practice and theory of international interest rates*. Femte upplagan. London: MacMillan.
- Elmér, L., Jakobsson, H. och Lundin, G.** (1992). *Internationell finansiering och valutor*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Engdahl, O.** (1999). Finansiella offshore-marknader och oegentliga affärs-transaktioner. *Forskning om ekonomisk brottslighet: en översikt*. Stockholm: BRÅ/Fritzes.
- Errico, L. och Musalem, A.** (1999). *Offshore banking: An analysis of micro-and macro-prudential issues*. Washington D.C.: IMF. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk&sk=2867.0>.
- Euromoney** (1974). What was agreed in Basle. October: 5. London: Euromoney.
- Financial Action Task Force on Money Laundering** (1990/1999). *The forty recommendations*. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.oecd.org/fatf>.
- Financial Action Task Force on Money Laundering** (2000). *Review to identify non-cooperative countries or territories: Increasing the worldwide effectiveness of anti-money laundering measures*. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.oecd.org/fatf>.

- Fischer, F.** (1997). *Eurosecurities and their related derivatives*. London: Euromoney.
- Financial Stability Forum** (2000). *Report of the working group of offshore centers*. Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.fsforum.org/Reports/RepOFC.html>.
- Fontala, E.** (1998). The era of finance. Proposals for the future. *Futures* 8 :749-768.
- Gibson, M.** (1999). British offshore center: The Edwards Report – review of financial regulation in the crown dependencies. *Financial Regulation Report*. January: 9-11.
- Giddens, A.** (1990/1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Ginsberg, A.** (1994). *International tax planning. Offshore finance centres and the European Community*. Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers.
- Hagen, C.** (1989). *Offshore banking centers: The case of Curacao*. PhD. Dissertation. USA: University of Miami.
- Hampton, M.** (1994). Treasure islands or fool's gold: Can and should small island economies copy Jersey? *World Development* 2.
- Hampton, M.** (1996a). *The offshore interface*. Basingstoke: Macmillan.
- Hampton, M.** (1996b). Exploring the offshore interface. The relationship between tax havens, tax evasion, corruption and economic development. *Crime, Law and Social Change* 24: 293-317.
- Hanson, D.** (1985). *Dictionary of banking and finance: a commentary on banking, financial services and corporate and personal finance*. Teddington: Peter Collin.
- Hedström, I.** (1998). Cypernfråga EU-mara. Problematiskt kandidat. Den växande rollen som skatteparadis oroar unionen. *Dagens Nyheter* 981211.
- Held, D.** (1995/1996). *Democracy and the global order. From the modern state to cosmopolitan governance*. Cambridge: Polity Press.
- Helleiner, E.** (1993). *States and the reemergence of global finance. From Bretton Woods to the 1990s*. Ithaca: Cornell University Press.
- Hewson, J. och Sakakibara, E.** (1975a). The effect of U.S. controls on U.S. commercial bank borrowing in the euro-dollar market. *The Journal of Finance* 4: 1101-1110. New York: The American finance association.
- Hewson, J. och Sakakibara, E.** (1975b). *The eurocurrency markets and their implications. A "new" view of international monetary problems and monetary reform*. Lexington: Lexington Books.
- Hirst, P. och Thompson, G.** (1998). *Myten om den globala ekonomin*. Stockholm: Atlas.
- Holland, S.** (1987). *The global economy: From meso to macroeconomics*. Weidenfeld and Nicolson.
- Holmström, N.** (1997). *Ekonomisk uppslagsbok: ekonomi, skatter, affärsjuridik*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hudson, A.** (1998). Placing trust, trusting place: on the social construction of offshore financial centres. *Political Geography* 8: 915-937.
- Hässel, L. och Norman, M.** (1994/1997). *De finansiella marknaderna i ett internationellt perspektiv*. Andra upplagan. Stockholm: SNS.

- Johns, R.** (1992). Offshore banking. I Newmann, P., red (1992). *The new Palgrave dictionary of money and finance*. London: MacMillan Press.
- Johns, R.** (1983). *Tax havens and offshore finance : a study of transnational economic development*. London: Pinter.
- Johns, R. och Le Merchant, C.** (1993). *Finance centres. British isle offshore development since 1979*. London: Pinter.
- Johnson, H. J.** (2000). *Global financial institutions and markets*. Oxford: Blackwell.
- Johnston, R.** (1983). *The economics of the euro-market. History, theory and policy*. London: Macmillan
- Jones, D.** (1984). US shadow over the Caymans. *The Banker*, May. London: Financial Times Business Publishing.
- Jones, R.** (1999). US strikes at tax havens. *International Tax Review*, November: 10-11. London: Euromoney.
- Karsten, C.** (1981). Introduction to focus: International banking. *Columbia Journal of World Business*, Winter. New York: Columbia Journal of World Business.
- Kochan, N.** (1991). Cleaning up by cleaning up. *Euromoney*, April: 73-77. London: Euromoney.
- Levi m.fl.** (1998). *Financial havens, banking secrecy and money-laundering*. [Österrike]: United Nations for Drug Control and Crime Prevention.
- Larsson, P.** (1985). 25 svenska miljarder är gömda på hemliga konton i Luxemburg. *Månadens Affärer*, Februari. Stockholm: Månadens affärer
- Levich, R.** (1998). *International financial markets. Prices and policies*. London: Irwin.
- Lewis, M.** (1999). International banking and offshore finance: London and the major centres. Hampton, M. och Abbott, J., red. (1999). *Offshore finance centers and tax havens. The rise of global capital*. Basingstoke: Macmillan.
- Lewis, M. and Davis, K.** (1987). *Domestic & international banking*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Leyshon, A. och Thrift, N.** (1997): *Money/space. Geographies of monetary transformation*. London: Routledge.
- Lindgren, J.** (1999). Låst i skattesamtalen. Uppgörelse mellan EU-länderna är långt borta i Bryssel. *Helsingborgs Dagblad* 991109.
- Lindgren, J. och Olsson, D.** (1999). Miljarder att vinna på nya EU-regler. *Helsingborgs Dagblad* 990911.
- Lindskog, D.** (1987). *Dollarns uppgång och fall. En analys av de internationella finansiella obalanserna*. Stockholm: SNS.
- Lindstedt, G.** (1999). EU tar upp kampen mot penningtvätt. *Svenska Dagbladet* 990719.
- Lohr, S.** (1992). Where the money washes up. The Cayman Islands have become the ideal Caribbean hideaway – for billions in global deposits. *The New York Times Magazine* 920329.
- Lybeck, J. och Engström, P.** (1991). *Europeisk kapitalmarknad – en praktisk vägledning till de viktigaste utländska marknaderna för obligationer och andra räntebärande papper*. Stockholm: SNS.

- Martin, H-P. och Schumann, H.** (1997). *Globaliseringsfällan, Angreppet på demokrati och välfärd*. Stockholm: Symposion.
- Martin, R.** (1994): Stateless monies, global financial integration and national economic autonomy: The end of geography? Corbridge, S. m.fl. (red.), (1994). *Money, Power and Space*. Oxford: Blackwell.
- McCarthy, I.** (1979). Offshore banking centers: benefits and costs. *Finance & Development*, March. Washington, D.C.: IMF
- McMahon, C. W.** (1976). Controlling the euromarkets. *Euromoney*, March: 267-273. London: Euromoney.
- Mendelsohn, M. S.** (1980). *Money on the move: the modern international capital market*. McGraw-Hill.
- Mitchell, A. och Sikka, P.** (1999). Jersey: Auditors' Liabilities versus People's Rights. *The Political Quarterly Publishing*, Blackwell.
- Naser, K.** (1993). *Creative financial accounting. Its nature and use*. New York: Prentice Hall.
- Naylor, R. T.** (1987). *Hot money and the politics of debt*. London Unwin Hyman.
- O'Brien, R.** (1992). *Global financial integration: The end of geography*. London: Pinter Publishers.
- Odhner, C-E.** (1992). *Ekonomi och pengar i Europa. Vägen till EMU*. Stockholm: Tiden.
- Organisation for Economic Co-operation and Development** (1998). *Harmful tax competition. An emerging global issue*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Organisation for Economic Co-operation and Development** (2000). *Towards global tax co-operation. Progress in identifying and eliminating harmful tax practices. Report to the 2000 Ministerial Council Meeting and recommendations by the Coimmittee on Fiscal Affairs*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
Finns tillgänglig på webbplats: <http://www.oecd.org>.
- Owens, J.** (1999). Curbing harmful tax practices. *The OECD Observer* 215.
Finns tillgänglig på följande webbplats: <http://www.ocde.org/publications/observer/215/e-owens.htm>.
- Palan, R.** (1999). Offshore and the structural enablement of sovereignty.
Hampton, M. och Abbott, J., red. (1999). *Offshore finance centers and tax havens. The rise of global capital*. Basingstoke: Macmillan.
- Palan, R. och Abbott, J.** (1996). *State strategies in the global political economy*. London: Pinter.
- Palan, R.** (1998a). The emergence of an offshore economy. *Futures* 1 :63-71.
- Palan, R.** (1998b). Trying to have your cake and eating It: How and why state system has created offshore. *International Studies Quarterly* 42: 625-644.
- Park, Y. S.** (1982). The economics of offshore financial centers. *Columbia Journal of World Business*. Winter. New York: Columbia Journal of World Business.
- Peagam, T.** (1989). Treasure islands. *Euromoney Supplements*, May. London: Euromoney.

- Picciotto, S.** (1999). Offshore: The state as legal fiction. Hampton, M. och Abbott, J., red. (1999). *Offshore finance centers and tax havens. The rise of global capital*. Basingstoke: Macmillan.
- Pippengar, J.** (1984). *Fundamentals of international finance*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Porter, T.** (1993). *States, markets and regimes in global finance*. New York: St. Martin's Press.
- Reed, A.** (1998). *Money and the global economy*. Cambridge: Woodhead.
- Roberts, S.** (1992). *The local and the global: The Cayman Islands and the international financial system*. PhD dissertation, Geography, USA: Syracuse University.
- Roberts, S.** (1994). Fictitious capital, fictitious spaces: The geography of offshore financial flows. Corbridge, S. m. fl. (red) (1994): *Money, Power and Space*. Oxford: Blackwell.
- Roberts, S.** (1995). Small place, big money: The Cayman Islands and the international financial system. *Economic Geography*, 237-256.
- Robinson, J.** (1994/1998). *The laundrymen: inside the world's third largest business*. Revised and updated edition. London: Pocket.
- Sampson, A.** (1982). *Bankirernas värld. Långivarna*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Sassen, S.** (1996). *Losing control? Sovereignty in an age of globalization*. New York: Columbia University Press
- Smith, R.** (1999). Off-planet banking? *Offshore & Privacy Secrets*, April 14. Offshore Profit Center. Finns på webbplats <http://offshoreprofit.nu>.
- Smith, R. och Walter, I.** (1997). *Global Banking*. New York: Oxford University Press.
- Strange, S.** (1971): *Sterling and British policy. A political study of an international currency in decline*. London: Oxford University Press.
- Stuart, S.** (1996). *Offshore finance handbook: Isle of Man 1996-97*. Lily Publications.
- Sutton, P. and Payne, A.** (1994). The off-limits Caribbean: The Unites States and the European dependent territories. I *Annals of American Academy of Political & Social Science*, May: 87-99.
- Tateno, F.** (1993). The foreign exchange market in Japan. Takagi, S., red. (1993). *Japanese Capital Markets*. New Developments in Regulation and Institutions. Oxford: Blackwell.
- Theobald, T.** (1981). Offshore branches and global banking – one bank's view. *Columbia Journal of World Business*, Winter. New York: Columbia Journal of World Business.
- Transcrime** (2000). *Euroshore. Protecting the EU financial system from the exploitation of financial centres and off-shore facilities by organised crime. Final report of the research project awarded under the European Commission 1998 Falcone Annual Programme (1998/TFJHA_FAL/116)*. Trento: Transcrime – University of Trento.

- Versluysen, E.** (1981). *The political economy of international finance*. Farnborough: Gower.
- Vogel, S.** (1996). *Freer markets, more rules. Regulatory reform in advanced industrial countries*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Waldemarsson, B. och Bergqvist, T.** (1995). *Kurs mot friheten*. Stockholm: Sellin & Partner.
- Waldemarsson, B.** (1999). *Kurs mot friheten 2: Sju bra metoder att behålla det du tjänar*. Utlandsjuristen.
- Walmsley, J.** (1996). *International money and foreign exchange markets: An introduction*. Chichester: Wiley.
- Weiss, L.** (1998). *The myth of the powerless state. Governing the economy in a global era*. Cambridge: Polity Press.
- World Financial Markets** (1986). Global financial change. December: 1-13. New York: Morgan Guaranty.
- World Financial Markets** (1984). International credit market in 1983. January: 1-11. New York: Morgan Guaranty.
- World Financial Markets** (1976). Statistical appendix: Euro-currency market. March: 6. New York: Morgan Guaranty.
- Yeager, L.** (1976). *International monetary relations: Theory, history and policy*. Second edition. New York: Harper & Row.

English summary

Offshore financial operations and tax havens

Published by:

The National Council for Crime Prevention (BRÅ)

P.O. Box 1386

SE-111 93 Stockholm, Sweden

Internet: www.bra.se

Reference:

BRÅ Report 2000:19

ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-31715-X

Available in Swedish from:

Fritzes kundservice

SE-106 47 Stockholm, Sweden

Offshore financial operations and tax havens constitute two of the most important aspects of the current globalisation of financial business. They are often said to both facilitate and function as an incitement to economic and organised crime.

The term offshore has commonly been applied to operations within the oil industry that take place out at sea, which is of course what the designation offshore actually means when taken literally. In the financial context, offshore has become a general term for currency that is deposited and used outside the country within which it functions as a regular means of payment. Since state jurisdictions do not extend beyond their territorial borders, the currencies that are dealt with in this way cannot be controlled by the state wherein they constitute a regular means of payment.

There is no internationally accepted definition of a tax haven, probably because taxes come in so many different forms and vary substantially across the world. The term tax haven could be made both more stringent and more cogent were it qualified in absolute terms, i.e. such that only those countries with no taxation – or possibly only at a level of a very few per cent – would be counted as tax havens.

This report provides a general overview of offshore operations and tax havens.

Offshore financial markets arose as a result of the way financial actors began, towards the end of the 1950s, to exploit variations in the legislation of different countries to avoid regulation and taxation. During the 1960s such operations spread to an increasing number of countries and actors, these being comprised primarily of international banks but also multinational companies and state authorities. By the end of the decade an increasingly large proportion of off-

shore operations were located (e.g. audited) outside the established financial centres of the OECD countries. As a rule such operations were located on small, more or less independent islands with a British connection (such as the Bahamas and the Cayman Islands in the Caribbean, or Guernsey, Jersey and the Isle of Man in Europe) or Conservative principalities (such as Luxembourg, Monaco and Liechtenstein). To begin with these states lacked well-organised financial systems and the competence necessary for financial operations of this kind, but they were deemed to possess a good potential for establishing them. They began therefore to be used by banks, finance companies and international businesses wishing to take advantage of comfortable establishment procedures and a protective confidentiality in order to avoid regulations and taxation in relation to their offshore operations. To begin with, these operations were regarded as an obscure tax haven enterprise on the margins of the financial world and seldom attracted more than a sporadic interest at the international level.

During the 1980s and 1990s, the countries involved have increasingly often sought to market themselves as offshore financial centres (OFCs) with a legitimate and functional place in the global financial system.

In summary, the growth of the offshore markets can be explained by the following factors:

- Changes in state regulations have encouraged major financial actors to choose offshore markets.
- The development of information and communication technology has made the choice of offshore markets more practical.
- The increased profitability of financial operations (*vis-à-vis* non financial operations) has made it essential to invest in financial instruments in order to maintain and increase profit margins and market share.
- Differences in state legislation have often meant that it is more profitable to choose offshore markets than to remain onshore.

Such operations grew very quickly. By the end of the 1990s, there were around 50 financial centres classed as tax havens in many parts of the world. And irrespective of whether one measures the number of OFCs, the number of licensed banks and companies involved, or the value of assets deposited offshore, such operations are in a continual state of growth. Such operations have become increasingly diversified, with an annual turnover of hundreds of billions of dollars and they embrace more and more actors with each passing year. These actors include just about all of the world's major accountancy and auditing firms, banks – including most Swedish banks – and multinational companies.

Despite the fact that market mechanisms have a considerable effect on the opportunities available to political bodies to exercise some level of control and supervision over flows of financial assets, a number of regulations of some significance for the growth and character of the markets have been established on an international basis. Lately, however, offshore operations have increasingly

often become the focus of attention and criticism from OECD states. Tax havens and offshore markets have both become contentious issues in the context of ongoing EU negotiations. Critics focus on the conditions and consequences of offshore operations and contend that OFCs:

- (1) make use of an unhealthy form of tax competition which obstructs long term economic growth,
- (2) threaten financial stability as a result of their unregulated financial systems and
- (3) by virtue of the fact that their comfortable establishment procedures, unregulated financial systems and confidentiality regulations are used for different forms of organised and economic crime, such as money laundering operations, tax offences, fraud and insider trading, they are thus facilitating these forms of crime.

On the basis of these criticisms, a number of international organisations and committees have been established whose objective is to scrutinise operations taking place within OFCs, and the imposition of sanctions against OFCs is planned from a number of directions, such as the OECD for example.

This report is aimed at those wanting to know about offshore operations in general, and is especially suited to those interested in the relationship between this phenomenon and economic and organised crime. The report does not explicitly deal with this latter subject, but it constitutes a preliminary study of the problem. The report constitutes a foundation which will make possible the fruitful study and discussion of the way that tax haven oriented offshore operations are used to facilitate economic and organised crime.